

ИЗДАТЕЛ

научно списание

Том XXIII, книжка 2, 2021

PUBLISHER

scientific journal

Vol. XXIII, Issue 2, 2021

ЗА БУКВИТЕ
О ПИСМЕНОХЪ

Профил на списанието

Списание „Издател“ публикува научни текстове във всички исторически, практически и теоретични области на книгоиздаването в България и чужбина. Целта е списание „Издател“ да се утвърди като национален и международен научен форум, който чрез висококачествени авторски изследвания и рецензии на български и английски да отразява целия спектър от теми, отнасящи се до създаването, възпроизвеждането и употребата на книжни продукти. За да постигне високо качество, редакционната колегия разчита на принципите на професионалния подбор, независимата оценка и системността на издателската процедура. Основните тематични рубрики на списанието са: Към читателя; Практика и опит; История на книгата; Теоретични аспекти; Нови подходи и иновации; Рецензии и анотации; Писма до редактора.

Списание „Издател“ започва да излиза през 1994 г. по инициатива на група интелектуалци. В периода 2003–2018 г. списанието излиза като съвместно академично издание на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ и Университета по библиотекознание и информационни технологии. Негов дългогодишен главен редактор е проф. Лъчезар Георгиев. От 2019 г. списанието се издава самостоятелно от издателство „За буквите – О писменехъ“ при УниБИТ.

Изпращайте вашите въпроси, мнения и предложения на: publisher@unibit.bg

Journal Scope

The Publisher journal aims to publish scientific publications related to the historical, practical and theoretical aspects of book publishing in Bulgaria and abroad. The aim is to establish the Publisher journal as a national and international scientific forum, which through high quality academic papers and reviews in Bulgarian and English to reflect the full range of topics related to the creation, reproduction and use of literary products. In order to achieve high quality, the editorial board will rely on the principles of professional selection, independent blind evaluation and systematic publishing procedure. The main thematic rubrics of the journal are: Editorial; Practice and Experience; Book History; Theoretical Aspects; New Approaches and Innovations; Reviews and Annotations; Letters to the Editor.

For questions, suggestions and collaboration: publisher@unibit.bg

Издатель

Научно списание
година XXIII, книжка 2, 2021

Publisher

Scientific journal
Vol. XXIII, Issue 2, 2021

ЗА БУКВИТЕ
О ПИСМЕНОХЪ

ГЛАВЕН РЕДАКТОР

Доц. д-р Васил Загоров
Факултет по библиотекознание и
културно наследство
Университет по библиотекознание и
информационни технологии
бул. „Цариградско шосе“ № 119,
ет. 2, стая 201
София 1784, България
тел.: +359 884 29 76 79
е-поща: v.zagorov@unibit.bg

ИЗДАТЕЛ

„За буквите – О писменехъ“
Университет по библиотекознание и
информационни технологии
ДИРЕКТОР
Доц. д-р Диана Стоянова
бул. „Цариградско шосе“ № 119,
ет. 2, стая 213
София 1784, България
тел.: +359 879 14 83 85
е-поща: d.stoyanova@unibit.bg

Списание „Издател“ излиза два пъти
годишно: книжка 1 – януари – юни;
книжка 2 – юли – декември.
Формат: 70/100/16. Печатни коли: 5.

С изпращането на текст и илюстрации
до Академично издателство
„За буквите – О писменехъ“ авторът
се съгласява да преотстъпи правото за
публикуването, анонсирането и
разпространението им за нуждите на
всички издания на „За буквите –
О писменехъ“. Материали, които не са
одобрили за публикуване, не се
редактират и не се връщат на
авторите.

EDITOR-IN-CHIEF

Assoc. Prof. Vasil Zagorov, PhD
Faculty of Library Studies and
Cultural Heritage
University of Library Studies and
Information Technologies
119, Tsarigradsko Shosse Blvd.
fl. 2, room 201
Sofia 1784, Bulgaria
tel. +359 884 29 76 79
E-mail: v.zagorov@unibit.bg

PUBLISHER

“Za Bukvite – O Pismeneh”
University of Library Studies and
Information Technologies
DIRECTOR
Assoc. Prof. Diana Stoyanova, PhD
119, Tsarigradsko Shosse Blvd.
fl. 2, room 213
Sofia 1784, Bulgaria
tel.: +359 879 14 83 85
E-mail: d.stoyanova@unibit.bg

Publisher Journal is published twice a
year: book I – January – June;
book II – July – December.
Size: 70/100/16. Printed Quires: 5.

By sending texts or illustrations to the
“Za Bukvite – O Pismeneh” Publishing
House the author agrees to submit the
copyright for publishing, dissemination
and announcing in all “Za Bukvite –
O Pismeneh” editions. Materials that
are not approved for publication are not
edited and are not returned to the
authors.

Главен редактор:

Доц. д-р Васил Загоров (България)

Editor-in-Chief:

Assoc. Prof. Vasil Zagorov (Bulgaria)

Заместник главен редактор:

Доц. д-р Любомира Парижкова
(България)

Editor:

Assoc. Prof. Lubomira Parijkova
(Bulgaria)

Редакционна колегия:

Проф. д.ик.н. Стоян Денчев
(България)

Проф. д.н. Ирена Петева
(България)

Проф. д-р Лъчезар Георгиев
(България)

Доц. д-р Тереза Тренчева
(България)

Проф. д-р Невила Рама
(Албания)

Доц. д-р Карла Базили
(Италия)

Проф. д-р Агата Вълчак Ниеведомска
(Полша)

Доц. д-р Майкъл Бук
(САЩ)

Проф. д-р Каролин Арчър
(Великобритания)

Проф. Натали Стоянофф
(Австралия)

Доц. д.п.н. Нина Пономарьова
(Русия)

Проф. д-р Александър Циганенко
(Русия)

Веселин Тодоров
(България)

Editorial Board:

Prof. Stoyan Denchev, DSc
(Bulgaria)

Prof. Irena Peteva, DSc
(Bulgaria)

Prof. Luchezar Georgiev
(Bulgaria)

Assoc. Prof. Tereza Trencheva
(Bulgaria)

Prof. Nevila Rama
(Albania)

Assoc. Prof. Carla Basili
(Italy)

Prof. Agata Valchak Nievedomska
(Poland)

Assoc. Prof. Michael Boock
(USA)

Prof. Caroline Archer
(Great Britain)

Prof. Natalie Stoianoff
(Australia)

Assoc. Prof., DSc Nina Ponomareva
(Russia)

Prof. Alexander Tsiganenko
(Russia)

Veselin Todorov
(Bulgaria)

Съдържание	Contents
<i>Теоретични аспекти</i>	
Дарителството на книги – между културното послание и увеличаването на пазарния дял (по примери от българското книгоиздаване) <i>Малина Димитрова</i>	5 Book Donation – Between Cultural Message and Increasing the Market Share (by the Example of Bulgarian Book Publishing) <i>Malina Dimitrova</i>
<i>Практика и опит</i>	
Литературният клуб на Столична библиотека – културната точка в сърцето на София <i>Марчела Борисова, Петър Чухов</i>	20 Sofia City Library Literary Club – a Cultural Spot in the Heart of Sofia <i>Marcela Borisova, Petar Chukhov</i>
<i>Нови подходи и иновации</i>	
Базата данни „Писмени съкровища“ по проект „Писмените съкровища на Долен Дунав“ и значението ѝ за научния обмен <i>Теодора Пейчева-Дянкова</i>	31 The Database “Written Treasures” of the Project “The Written Treasures of Lower Danube” and its Importance for the Scientific Exchange <i>Teodora Peycheva-Dyankova</i>
Проблеми при дигитализацията на книжовното културно наследство <i>Надежда Томова, Ирена Илиева, Нели Нинова, Димитър Димитров</i>	37 Problems in the Digitalization of Literary Cultural Heritage <i>Nadezhda Tomova, Irena Ilieva, Neli Ninova, Dimitar Dimitrov</i>
Проучване относно значението на дигитализацията на културно наследство в България <i>Деница Младенова</i>	47 Research on the Importance of Digitization of Cultural Heritage in Bulgaria <i>Denitsa Mladenova</i>
Как ще се отрази коронавирусаът на писмените колекции? <i>Искра Цветанска</i>	55 How Will the Coronavirus Affect Written Collections? <i>Iskra Tsvetanska</i>
<i>Теоретични аспекти</i>	
Кризата на политическото лидерство и влиянието ѝ в медийното пространство <i>Митко Димитров</i>	60 The Crisis of Political Leadership and its Influence in the Media <i>Mitko Dimitrov</i>
<i>Рецензии и анотации</i>	
За сборника „Социална инвенция на религиозното културно наследство“ <i>Поли Муканова</i>	67 For the Collection “Social Invention of Religious Cultural Heritage” <i>Polly Mukanova</i>
Указания за авторите	73 Guidelines for Authors

ТЕОРЕТИЧНИ АСПЕКТИ
THEORETICAL ASPECTSДАРТЕЛСТВОТО НА КНИГИ – МЕЖДУ КУЛТУРНОТО
ПОСЛАНИЕ И УВЕЛИЧАВАНЕТО НА ПАЗАРНИЯ ДЯЛ
(ПО ПРИМЕРИ ОТ БЪЛГАРСКОТО КНИГОИЗДАВАНЕ)

Малина Димитрова

Университетска библиотека „Св. Климент Охридски“,
Софийски университет

Резюме: В статията се регистрира тенденцията за предефиниране на обема и съдържанието на понятието „дарителство на книги“. Анализира се връзката между културното послание и пазарните механизми и се търсят причините за изменените приоритети и тяхното въздействие върху практиките на даряване на книги. Разглеждат се примери от издателската практика и се извеждат няколко основни модела на книжно дарителство. Дадените примери разграничават отделните бизнес подходи и отбелязват отрицателната корелация между ценности и практики. Целта на статията не е да осъди различните издателски стратегии, а да анализира новите пазарни модели за даряване на книги, използвани от някои издателства.

Ключови думи: маркетинг в книгоиздаването; книгоразпространение; книжно дарителство; издателски стратегии

Книжното дарителство се е превърнало в ценностна норма със сакрална същност. То е културно послание и значима социална проява на съпричастност към развитието на националната и културната идентичност. Традициите му са закодирани в паметта на обществото и затова се подразбира, че трябва да бъде не само съхранено, но и предадено на идните поколения, защото в основата му е заложена идеята за дълга – непрекъснат процес на приемственост. У нас аналози се правят с книжовното спомоществователство, което е придобило статуса на „славно и Богоприятно дело, дето направя човека безсмъртен“ и на „голяма душевна милостиня“ (Karpalova, 2003). Така постепенно дарителството се превръща в модел за реализиране на различни културни проекти, каквито

са издаването на книги, вестници, списания, учебникарска литература. Обществено престижна и лично ангажираща дейност.

Преди да насочим вниманието си към примери от издателската практика „в сегашно време“, ще обосновем синкретичния характер на дара. Според Ивайло Дичев дарът е културна институция, която спомага за удържането на позициите и практикуването на властта, защото върху него се основават не само идеите ни за добро и дълг, но и за най-примитивното икономическо взаимодействие между хората (Dichev, 2001). Даруването е социална стратегия, пише той, амбивалентна, както всяко междучовешко отношение, защото дарът е форма на солидарност, но и на обвързване, на подкрепа, но и на господство над другия.

Тази синкретичност на дара, многопосочните и сложни взаимоотношения между него и социалната среда важат и тук. В издателския бранш дарителството на книги е динамично вплетена практика с положително развитие. Несъмнената позитивна нагласа на обществото към него произтича от припознаването му като допълнителен източник за подпомагане на културните институции и от припокритите му функции с обществените блага, особено при отсъствието на държавна политика в областта на книгоиздаването и книгоразпространението, както и в библиотечния сектор. Дарителството на книги има пряка връзка с достъпното за всички знание, съдейства за разширяване на достъпа до образование, влияе и върху цялостния духовен и културен живот в страната. Разгръщането му би било възможно при определена държавна подкрепа, стимулиращи нормативни документи, но създаването на тези условия изисква значителни усилия.

Днес все по-осезаемо се забелязва тенденцията за предефиниране на обема и съдържанието на понятието „дарителство на книги“. Причините за разместените приоритети бихме могли да търсим в постоянно променящия се икономически контекст и в различните издателски стратегии, които са податливи на новите пазарни влияния и предполагат конкретни приоритетни цели. Вярно е, че книгоиздаването е симбиоза между култура и бизнес, инструмент, чрез който изкуството се превръща в продаваем продукт, и тази двупластовост несъмнено рефлектира и върху дарителските практики при издателите. Запознати с ключовото му значение, те виждат различни възможности в този акт – от създаването на реклама и позитивен имидж, през увеличаване на броя на клиентите, до установяване на партньорски взаимоотношения с важни клиенти. Всеки избор засяга взаимната обвързаност между дарител и даряван, отчита ролята на дарението или като културно послание с присъщите му ценности, или като рекламен инструмент, но редом с това засяга баланса между доброволност

и рентабилност. Разбира се, не всеки издателски избор е положително натоварен, но пък реално се използва в практиката.

Поради спецификата на тези подходи е важно да фокусираме вниманието си върху тяхното реализиране като издателска политика на базата на конкретни примери. Неизбежно възникват въпроси относно мотивите, които определят самия акт на даряване. Разбира се, интерпретацията на проблема само от гледна точка на културните характеристики на книжното дарителство, без да се отчитат икономическите, не би дала нужната пълнота на анализа. Целта не е да заклеимяваме една или друга издателска стратегия, а да маркираме тенденции, макар че в различните дарителски акции има доста смущаващи моменти. За това ясно и категорично говорят съществуващите данни, събрани в интервюта и публикации на тема „дарителство на книги“ в различни интернет сайтове, на които е базиран анализът. Насочваме се към свидетелствата за формите на книжно дарителство и ролята им за популяризиране на издателствата, като изведем няколко основни модела.

Дарителството на книги – доброволен издателски акт

По презумпция дарителството на книги е доброволен акт, утвърдена културна ценност, насочена в полза на обществото, която често се приема като морално задължение на издателите. Само ще маркираме един наблюдаван парадокс – даряват създателите на културни продукти, които сами често имат нужда от допълнително финансиране. Различни издателства инициират или се включват в дарителски кампании. По този повод Алберт Бенбасат пише: „Действителното книжно дарителство е онова, за което издателят е платил сам. Ако повече се пише и говори за него, ще се разбере, че то не е само въпрос на реклама, а израз на обществена позиция“⁴¹. Ще допълним само – акт с морални и културни измерения.

В рамките на очертения модел даряващият знае, че дарението ще бъде прието като акт на щедрост и че той ще получи признание под формата на благодарност. Важно е да обърнем внимание на връзката между културно съзнание и обществена мисия, вменена на издателя, който трябва да балансира между културното послание и комерсиалната потребност. В така представения контекст можем да определим книжното дарителство преди всичко като особен род благотворителност.

За съжаление, днес можем да кажем, че издателствата все по-слабо залагат на тази концепция, макар че не могат да negliжират изискванията на обществото по отношение на техния ангажимент към културата и образованието. Потребителите стават все по-изискващи, а издателствата – все по-зависими от социалния контекст, в който реализират бизнес

политиката си. Особено важно е те да се заявят като социално отговорни, а маркетинговите им стратегии да се разработват така, че да задоволяват тези изисквания.

След прегледа на ограничения брой публикации, засягащи темата за действителното книжно дарителство, можем да обобщим, че е трудно да говорим за този модел на даряване. Единствено на сайта на Издателска къща „Хермес“ откриваме, че са „социално ангажирана фирма“². Издателството се легитимира така, убедително подкрепено от участието им „в много дарителски акции, както и в инициативи за стимулиране на интереса към книгата и популяризиране на любовта към четенето сред младите хора в България. Носители сме на наградата на „Червения кръст“ за Дарител на годината, осъществени са дарителски актове в подкрепа на изграждане на християнски храмове в България. По повод своята 25-годишнина Издателска къща „Хермес“ дари книги на читалищни библиотеки на стойност 25 хиляди лева“³.

Тук са изброени не просто факти, а цялостна концепция за модерна, оригинална интерпретация на дарителството, залог и предпоставка за проява на гражданско поведение, за изграждане на социални отношения на базата на добронамереност, ангажираност и съпричастност към общи ценности. В надеждно доказателство на това фирмено твърдение се превръща статията (от 29.11.2011 г.) в местния вестник „Марица“: „ИК „Хермес“ дари 14 000 лв. на Центъра за деца с аутизъм“. „14 000 лв. е сумата, която беше събрана от приятели и партньори на издателството по време на годишнината на фирмата. 2000 евро от тази сума бяха дарени лично от специалния ни гост Александра Маринина, а 4200 лв. – от собственика на „Хермес“ – г-н Стойо Вартоломеев. Като социално ангажирана фирма, ИК „Хермес“ направи и още едно дарение: книги на стойност 20 000 лв. на Съюза на народните читалища в България“ (Ваев, 2011).

На първо място, акцентираме върху моралния дискурс, т.е. значението, което издателството отдава на дарителския акт. Словосъчетанието „дарение: книги на стойност“ създава силна аргументативна тежест и надхвърля изначалния си финансов смисъл. В същността си то е послание, отправено към аудиторията, материален актив на дарителя, който подтиква емоционалните възприятия на потребителя. Тук говорим не само за културното влияние на издателя върху обществото, но и за положителната му нагласа към дарителството. Публикацията на свой ред ни съобщава и за кауза, и за успешна кампания. Тя показва, че действителното книжно дарителство в днешните пазарни условия е възможно, защото няма институция, която да може да съществува в социален вакуум. Важно е да се познават механизмите, които протичат при формирането на обществено

споделените културни ценности. Това означава позитивна обществена нагласа и доверие към конкретното издателство. Неизбежно възниква въпросът за факторите, повлияли върху издателите за дарителската им активност. В конкретния случай става ясно, че при „Хермес“ това е част от внимателно планирана стратегия. Наблюдаваме повторемост на акта, а повод са кръгли годишнини на издателството: „По повод 25-ата си годишнина Издателска къща „Хермес“ ще направи дарение от книги на български автори на стойност 25 000 лева на читалищата в 5 български региона. В своята 25-годишна история Издателска къща „Хермес“ винаги е спазвала политика за подкрепа на българските автори и българската книга. Една от основните ни цели е да популяризираме родната литература и да даваме възможност тя да става достъпна за все повече читатели. Водени от тази идея, правим и дарението на българските читалища. Радваме се, че това се случва в навечерието на 24 май – Деня на българската просвета и култура“⁴.

Въпросът, който тук се поставя, е какво кара издателя да превърне книжния дар в културен инвариант. „В своето слово в началото на събитието директорът на пловдивското издателство Стойо Вартоломеев подчерта: „Библиотеките са единственото място, което остана като убежище на българската книга и на стойностната литература в света на технологиите. Дарението, което правим, е не само по повод 25-ата годишнина на ИК „Хермес“, но и заради факта, че ние винаги сме спазвали и отстоявали политика за подкрепа на българските автори и българската книга. Една от основните цели на екипа е да популяризира родната литература и да дава възможност тя да става достъпна за все повече читатели“⁵.

Този фокус ни дава основание и аргументация да определим жестовете на издателството като щедри, а вниманието ни е привлечено от начина и повода, по който даряват. В тях е отразена същността на акта – дава се не за да се получи нещо в замяна. Става дума за етика на книжното дарителство. Чрез добре структурирана и професионална издателска програма за социален ангажимент ИК „Хермес“ следва предварително изградена стратегия и се утвърждава като издателство с кауза. Социалният мотив и съпричастността към българската култура вземат превес, защото в процеса на даряване се въвличат и потребителите.

В контекста на анализа няма да сбъркаме, ако кажем, че всеки издател задава свои рамки на поведение като част от цялостния пазарен механизъм. Спечелването на доверие е присъщо на дарителския акт и множество процеси са от значение – от креативния подход до създаването на връзка и отношения на доверие с потребителите. Поради тази причина дарителския жест на част от издателите възприемаме като подпомагане не само на

културни институции, но и на обществото като цяло. Издателят се превръща в носител на доверие. При друга част – като асимилиран от пазарните им стратегии акт, който трансформира установените дарителски модели в конкурентно поведение. Конфликтът тук е между основните цели и послания, които всеки издател избира. Затова и от изключителна важност е правилната аргументация при популяризирането на дарителския акт. „Реторичните похвати, използвани за целенасочено взаимодействие между бранда и неговите аудитории, включват различни методи, форми и средства, които променят или усилват мненията, убежденията и вярванията“ (Vaneva, 2017). Един от показателните примери за успешно използване на подвеждащи рекламни методи е новина от 26 ноември 2009 г. на сайта „Дарик нюз“ със следното заглавие: „Дарение от 800 тома получи Библиотека „Дора Габе“ – Добрич“ (Darik News, 2009).

Цитираната новина съдържа убеждаващи аргументи. Спецификата на издателската стратегия изисква тя да се появява в българските медии с въздействащи елементи, носещи добавена стойност: език, логика на построяването ѝ, акценти и не на последно място, посланието, което е отправено към целевата аудитория: „800 тома с литература получи Регионална библиотека „Дора Габе“. Дарението е от две издателства – „Захарий Стоянов“ и университетското „Св. Климент Охридски“ (Darik News, 2009). Знаем, че ако се подаде приемлива теза на потребителите, те ще я възприемат и ще променят поведението си в желаната от поръчителя посока. Дарението „е връчено лично от Иван Гранитски: „Издателствата в България се обединяват в намерението си да подпомагат регионалните библиотеки, каза още при срещата Иван Гранитски. Той увери, че ще се извършват такива жестове и в бъдеще, с оглед на факта, че е спрял за момента проектът на Министерството на културата „Българска книга“, който осигуряваше редовни нови постъпления на библиотеките“ (Darik News, 2009). Познавайки проблемите на книжния пазар, издателство „Захарий Стоянов“ задвижва един от най-силните манипулативни компоненти на рекламата – обещанието. То от своя страна се превръща в силен аргумент за постигане на конкретните им цели. Тук различаваме вече втория модел на книжно дарителство:

Дарителство на книги или създаване на добър имидж

Само ще маркираме факта, че в претенциите си за идентичност издателствата трябва да намерят баланс между търговската и културната си политика. Отделни издатели се стремят максимално да ограничат мащабите на свободната конкуренция, като се опитват да налагат пазарно господство. Те имат свои цели, които могат да реализират само ако придобият

определен пазарен дял. Освен печалбата тези издатели целят и утвърждаването на собствен имидж в общественото съзнание. Тази стратегия на диференциация създава потребителска лоялност към логото на издателството им и осигурява по-изгодни позиции по отношение на конкурентите. След всички отправяни от тях рекламни послания името им постепенно започва да придобива смислова натовареност.

Цитираната по-горе новина с редица свои елементи оставя впечатлението за споделени ценности, т.е. издателството допринася за решаването на проблем, който е от съществено значение за общността. Това от своя страна обаче би могло да доведе до затвърждаване на стереотипи. Изправени сме пред ситуация, която трансформира един културен проблем в икономически. В случая е важно да се има предвид основното ядро на новината – онова, което тя не казва, което остава (в повечето случаи) невидимо за аудиторията. То е категорично доказателство за конкретните издателски цели. Бизнес стратегия, чрез която издателството инвестира в изграждането на устойчив и бавно променящ се имидж в обществото, и към символите и асоциациите по отношение на логото се добавя още един. Книжното дарителство се трансформира в инструмент с положително влияние върху дългосрочни партньорски взаимоотношения. В този случай бихме могли да го разглеждаме като важна детерминанта на управленския стил и поведение на издателите. Дарявайки, те се легитимират, показват своя ангажимент към каузите – четене или образование, печелят доверието на своите потенциални клиенти и читатели, демонстрират съпричастност към каузата и не просто подпомагат културните институции, но и обезпечават обществото с нужната литература. По този начин в борбата за диференциране в потребителското съзнание името на издателство „Захарий Стоянов“ поражда съвкупност от асоциации, възприятия и впечатления за потребителя.

В даряването на книги виждаме „управленски механизъм за придобиване на конкурентно предимство – добавената стойност, която произтича от един наложен на пазара бранд, от своя страна се трансформира автоматично в силно оръжие за борба срещу конкуренцията. [...] Потребителите се самоорганизируют и активно участват в културата на дадения бранд, с което проявяват лоялност и отдаденост“ (Trendafilov, 2013). Така издателите инвестират в изграждането на имидж в обществото. След всички отправяни от тях рекламни послания и демонстрирането на отговорност към българското литературно наследство името им постепенно започва да придобива желаната смислова натовареност. Клиентите все повече започват да обръщат внимание на престижа на издателя, макар че в случая даряването на книги е послание, контролирано от издателството. Издателствата провеждат различни кампании, „демонстрират умения за

диалог с клиенти и партньори, както и с обществото като цяло, чрез които целят да повишат лоялността и уважението на клиентите“ (Marinov, 2011). Оформя се нов тип дарителски морал.

Дарителство на книги или установяване на договорни взаимоотношения с ключови клиенти

По правило голяма част от българските издателства демонстрират стремеж към постигане на възможно най-голям пазарен дял. Всички дейности са насочени към основната им цел – съхраняване на постигнатото и запазване на лидерски позиции на пазара. Акцентът в тяхната дейност се измества към прагматично възстановяване на капиталовложенията, към по-ниски разходи и по-голяма печалба. Издателството, което срещаме в цитираната по-горе новина, залага на споменатите стратегии, като трансформира книжното дарителство в икономическа възвръщаемост. Маркетинговите и рекламни ползи от книжното дарителство са комбинирани по начин, който успява да създаде ефективно положително натоварено присъствие в общественото съзнание. Особеното тук е начинът, по който издателят си присвоява дарителския акт. Разчитайки на високите нива на рекламен шум, потребителите ще пропуснат малките факти, които разкриват действителните мотиви: „**В благотворителната дейност ще се търси и занаят активното участие на общините**, които Гранитски определи като надпартийни и патриотични. Сегашното дарение на двете издателства е за над 5000 лева. Иван Гранитски припомни, че неговото издателство „Захарий Стоянов“ и община Добрич **имат договорка** всяка година да бъде отпечатван по един добруджански творец. До дни ще излезе нова книга на Марина Константинова“ (Darik News, 2009).

Преди да дискутираме словосъчетанието „**имат договорка**“, ще отбележим, че на книжния пазар съществуват различни потребителски сегменти. Внимателното идентифициране на специални потребности позволява на издателство „Захарий Стоянов“ да селектира специфичен пазарен сегмент и да формулира специално предложение. Така на практика то превръща дарителския акт в доходна сделка. Не можем да не отбележим успеха на тази стратегия – договорка. Тя не само конструира нов вид бизнес отношения – „всяка година да бъде отпечатван един добруджански творец“, но и променя преките връзки в максимално скъсен канал за реализация на издаваните книги. „Договорката“ намалява производствения и търговския риск, както и дела на заглавията, които се произвеждат за неизвестни и непознати клиенти. Това не са еднократни или инцидентни събития, а дългосрочна управленска политика, интересен и плодотворен механизъм за постигане на различни обществено значими и бизнес цели, съчетани в едно.

„Захарий Стоянов“ осигурява нови пазари за своите заглавия, разчита на определен кръг ключови клиенти и съответно – на сигурни финансови постъпления. Тази сделка води до висока възвръщаемост на инвестицията между търговските партньори. Тук издателство „Захарий Стоянов“ демонстрира още нещо. Осъзнало ограничеността на традиционните форми на едностранна връзка с клиентите, ръководството му избира печеливш подход и реагира бързо на възможностите, предоставени от външната среда. Тези действия сами произвеждат конкретни бизнес отношения. Скрита зад рекламния текст остава важната информация, в която прозира бизнес стратегия. Издателството навлиза в нови пазарни сегменти, при които постига успех. Което ще рече, че чрез акта на даряване успешно се прилага основният принцип в маркетинга на връзките – „максимализиране на печалбата от всяка връзка или от всеки клиент, а не толкова от всяка сделка или продажба“ (Markova, 2007: 102). Дарението на книги осигурява „мрежа от доходни клиенти“ (Markova, 2007: 102) и индиректно рефлектира върху икономическите му показатели. На пазарен език това означава запазване на пазарното лидерство; увеличаване на рентабилността; запазване на водещите позиции в сегмента на българската литература.

Интересен е начинът, по който издателството си служи и със стратегиите на даровия обмен. Неизбежно възниква въпросът: дарителство на книги или покупка на книги? – по-добра възможност за достигане до точно определени групи потребители и изграждане на добър имидж чрез даряване. Това, което (про)дават, се запечатва в съзнанието на аудиторията. Умелото насочване на поведението на потребителите е важна и трудна маркетингова задача и успешното ѝ решаване изисква много усилия. Дарителският акт е правилният маркетингов отговор на издателите за позитивните нагласи на обществото, за институциите, изразили готовност за съвместна работа. Чрез дарителството на книги издателството се отличава и се позиционира устойчиво, като използва външно внушение, защото дарителският акт е трансформиран в успешна реклама. Това още веднъж потвърждава тезата, че чрез умелото използване на различни маркетингови техники обществото и институциите могат да бъдат успешно манипулирани и трансформирани в основен ресурс на издателството. По този начин институциите постепенно задълбочават контактите с издателството и се превръщат във „вечния клиент“.

Малцина ще обърнат внимание на ключовите фрази в друга новина: „Над 1800 тома българска литература дариха на 20 читалища по случай Празника на славянската писменост и българската култура издателство „Захарий Стоянов“ и компанията „Трейс Груп Холд“ АД в кафене „Мати“ на НДК. Шефът на издателство „Захарий Стоянов“ Иван Гранитски обяви

„философията на дарението“, станало възможно благодарение финансовата подкрепа на „Трейс Груп Холд“ АД².

Забелязва се парадокс, породен от агресивния език на новината. Ако я погледнем от различен ракурс, ще се убедим, че истината е съвсем друга. Новината е построена така, че се превръща във филтър, който пропуска до потребителя целенасочена информация, скривайки крайната комерсиална цел. Логично е да предположим, че публикацията, която почива на реални податки, документира конкретни издателски цели. Издателството отново си присвоява акт, който не му принадлежи. Връзката между това, което „Захарий Стоянов“ дава, и това, което получава, е скрита. Тук не говорим за културни послания, а за увеличаване на пазарния дял. Фундаментална противоположност между доброволност, културно послание и бизнес цели. Както показват данните от материала, „философията на дарението“ включва пазар, продажба и регламентирана сделка. Книжното дарителство е сложно преплетено с договор за покупко-продажба. Според личните признания на самия Иван Гранитски се виждат следите на първоначалната идея за договор: „Иван Гранитски обяви **„философията на дарението“, станало възможно благодарение финансовата подкрепа на „Трейс Груп Холд“**“⁶. Бизнес подходът очертава различни перспективи. Това е нова форма на книжно дарителство, която утвърждава пазарни механизми. „Философията на дарението“ по своята същност е бизнес философия за завоюване на нов пазарен дял и задържане на клиенти. Двете страни усещат ефективния резултат от диалога. От една страна, ангажираност с обществено значими цели, от друга – изключително важното директно, предварително и ясно дефинирано влияние върху аудиторията. Отново забелязваме успешно приложен пазарен механизъм, а дарителството на книги от народополезно дело е превърнато в прагматичен договор, осигуряващ големи търговски отстъпки (при закупуване на големи количества) при сътрудничество с институции, за да се намали вероятността те да експериментират с други издатели. Умело използван е т.нар. „маркетинг на взаимоотношенията, контактите, връзките с потребителя – клиент“ и е трансформиран в индивидуален подход с финансови решения.

За да изградят така важната представа за същността и качествата на своите заглавия, издателствата използват и друг, не по-малко интересен модел на книжно дарителство:

Дарителство на книги или бизнес сделка

Към вече разгледаните парадоксални примери принадлежи и мотивацията на местната власт да дарява книги. При опитите да

анализираме мотивите за тази практика, не бива да игнорираме като фактор и регионално обособената социална среда. Това, което може да накара местен политик да направи дарение на дадена институция, е повишаване на общественото доверие. Една частна позиция, която си присвоява правото да действа в името на общото благо, като използва книжното дарителство, укрепва политическото си битие: „Деян Хаджийски, който е пети в листата на ГЕРБ, взе участие в творческа среща с авторите на издателство „Захарий Стоянов“, състояла се в Регионалната библиотека „П. Р. Славейков“, В. Търново. „Прослава на българския дух“ бе надсловът на своеобразния форум, по време на който ценителите на стойностната българска литература имаха възможността да се срещнат с академик Георги Марков. Той лично представи новата си книга „Друга история на най-голямата война“... Сред останалите интересни гости бяха поетесата Валентина Радинска с луксозно издание на стихосбирката си „Времена“, Иван Гранитски с поетичния сборник „Тринакия“, Константин Косев с книгата „България и княз Бисмарк“. Почитателите на стойностната литература имаха възможност да получат автографи от самите автори... **В края на събитието Деян Хаджийски закупи копия от книгите на гостуващите автори. Той дари изданията на Регионалната библиотека, като дарението прие директорът**“ (Darik News, 2014).

Маркетингова стратегия, която променя диалога между всички участници и поражда усещането за споделени ценности. Въздействащо и в своята същност силно манипулативно събитие. Така планирано и проведено, то задвижва скрити механизми, свързани с престижни роли на всички участници, както и определени стереотипи на общуване и модели на поведение. Освен че създава усещане за принадлежност към интелектуалния елит на страната и политическия – на местно ниво, то променя и диалога между издателството и клиентите. „Посредниците на бранда“, които използва издателство „Захарий Стоянов“, „са се превърнали в стандартен инструмент за комуникация за всеки собственик на по-голям бранд, който може да си ги позволи, тъй като ефектът от тях определено изисква средства и време“ (Trendafilov, 2013). Тези посредници са авторите на издателството: Антон Дончев, Георги Марков и др.: „Комуникационната им сила е голяма, тъй като правят бранда да изглежда по-близък до потребителя [...] и „въплътяват“ неговото послание“ (Trendafilov, 2013).

Породеното у потребителя доверие е в основата на създаването на ангажираност и емоционална привързаност към представителя на местната власт, към издателството, към посредниците на бранда, използвани от издателя, към културната институция. Маркетинговите специалисти знаят, че така представена, информацията се приема за истина и формира поведение у потребителя в съответствие с подсказаната му теза. Рационален

рекламен подход, който е в съответствие с точния постулат, т.е. на потребителя се подава приемливо твърдение, той го възприема и променя потребителското си поведение в желаната от издателите насока. В този смисъл тук дарителският акт, разбира се, е представен „като извършен в интерес на цялата общност“. Книжното дарителство претърпява трансформация. От една страна, е променено в стратегия за трупане на престиж за съответния политик, а от друга – в съзнателно прокарана политика на продажби за съответния издател. Превръща се в успешен манипулативен ход, който предлага изгоди за всички участници. Това, което остава скрито и неподозирано за потребителя, са тактическите манипулативни дейности, с които всички участници в този дарителски акт създават положителни емоционални асоциации на различни нива – а именно трансформацията на етичен и мотивиран акт в бизнес сделка. „Това е просто новият начин да се прави бизнес, и всъщност единственият, чрез който една компания може да бъде устойчива, да максимализира печалбите си, да привлече и запази най-добрите си професионалисти и да направи клиентите си лоялни“ (Cherkezova, 2012).

Анализираните по-горе издателства използват повече от една стратегия в зависимост от поставените цели. Следва да обобщим закономерните връзки и влияния между съзнателния избор на различните издателства на един или друг тип стратегическо поведение, както и връзката му с цялостната издателска дейност. След като анализирахме релацията „културно послание – пазарни механизми“, стигаме до извода, че в поведението на част от издателите е налице значителна отрицателна корелация между ценности и практики. Наблюдаваме твърде голяма амплитуда: в единия край на скалата са ценностите, а в другия е увеличаването на пазарния дял, което е противоположно на това, което се очаква от тях, въз основа на общоприетите в обществото културни послания. В разгледаните примери от практиката разграничихме отделни бизнес подходи в дарителското поведение на различните издателства. Макар и смущаващи, тези внедрени подходи оптимизират пазарните им резултати в дългосрочен план и потвърждават тезата, че чрез различни маркетингови техники обществото и институциите могат да бъдат успешно манипулирани и трансформирани в основен ресурс на издателството.

БЕЛЕЖКИ

¹ Бенбасат, Алберт. „Слово“, издателството, без което не можем. е ръкопис, депозиран в издателство „Слово“, В. Търново.

² Хермес: За нас. (2019). https://www.ikhermes.bg/about_hermes (05.03.2019).

³ Пак там.

- ⁴ Хермес: Новини, 16 май 2016. (2016). <https://hermesbooks.com/novini> (05.03.2019).
- ⁵ Пак там.
- ⁶ Дума, 28 май 2011, № 119. <https://duma.bg/1800-toma-knigi-darenie-za-20-chitalishta-n15270?go=news&p=list&categoryId=42> (05.03.2019).

ЛИТЕРАТУРА

1. **Баев, А.** (2011). ИК Хермес събра 14 000 лв. за Център за деца с аутизъм. *Plovdiv online, 30 ноември 2011*. <https://www.plovdiv-online.com/svetski-sabitia/item/>. (05.03.2019).
2. **Ванева, Н.** (2017). Аргументативна стойност на личната история в пбблик рилейшънс. *Реторика и комуникации, № 30, септ. 2017*. <<http://rhetoric.bg/надежда-ванева-аргументативна-стойн>> (05.03.2019).
3. **Дарение** от 800 тома получи Библиотека „Дора Габе“ (2009). Дарик нюз, 26.IX.2009. <<https://dariknews.bg/regioni/dobrich/darenie-ot-800-toma-poluchi-biblioteka-dora-gabe-440664>> (05.03.2019).
4. **В навечерието** на рождения си ден Деян Хаджийски отново дари книги на Регионалната библиотека. (2014). *Дарик нюз, 16 септември 2014*. <<https://dariknews.bg/regioni/veliko-tyrnovo/v-navecherieto-na-rozhdeniq-si-den-deqn-hadzhijski-otnovo-dari-knigi-na-regionalnata-biblioteka-1326358>> (05.03.2019).
5. **Дичев, И.** (2001). *Културни превълтциения на дара в модерната епоха*. <https://www.seminar-bg.eu/ivaylo-ditchev/43-platform-students/331-----2001.html> (05.03.2019).
6. **Капралова, Н.** (2003). *Думи – пари, думи – памет или венец безсмъртия за книжевното спомоществование*. <http://www.bulgic18.com/pari/kapralova.htm> (05.03.2019).
7. **Маринов, К.** (2001). За печалбата от лоялните клиенти. *Иконом. алтернативи, 2011, № 5, 95–106*. <http://alternativi.unwe.bg/alternativi/br52/07.pdf> (05.03.2019).
8. **Маркова, Б.** (2007). *Поведение на потребителя*. София: НБУ, с. 102.
9. **Трендафилов, Д.** (2013). Комуникационни характеристики на търговската марка. Югоизточно-европейски център за семиотични изследвания, Нов български университет – София. *Диалог, 2013, № 1, 93–107*. <http://eprints.nbu.bg/1720/1/1.13.6.pdf> (05.03.2019).
10. **Черкезова, Д.** (2012). Корпоративна отговорност или просто PR. *Кариери, 23 ноември 2012*. <http://www.karieri.bg/management/biznes_s_kauza/1953844_korporativna_otgovorno_st_ili_prosto_pr/> (05.03.2019).

REFERENCES

1. **Баев, А.** (2011). ИК Hermes sabra 14 000 lv. za Tsentar za detsa s autizam. *Plovdiv online, 30 noemvri 2011*. <https://www.plovdiv-online.com/svetski-sabitia/item/>. (05.03.2019).

2. **Vaneva, N.** (2017). Argumentativna stoynost na lichnata istoria v pablik rileyshans. *Retorika i komunikatsii*, № 30, sept. 2017. <<http://rhetoric.bg/nadezhda-vaneva-argumentativna-stoyng>> (05.03.2019).
3. **Darenie** ot 800 toma poluchi Biblioteka „Dora Gabe“ (2009). Darik nyuz, 26.IX.2009. <<https://dariknews.bg/regioni/dobrich/darenie-ot-800-toma-poluchi-biblioteka-dora-gabe-440664>> (05.03.2019).
4. **V navecherieto** na rozhdenia si den Deyan Hadzhiyski otново dari knigi na Regionalnata biblioteka. (2014). *Darik news*, 16 septemvri 2014. <<https://dariknews.bg/regioni/veliko-tyrnovo/v-navecherieto-na-rozhdeniq-si-den-deqn-hadzhiyski-otново-dari-knigi-na-regionalnata-biblioteka-1326358>> (05.03.2019).
5. **Dichev, I.** (2001). *Kulturni prevaplashtenia na dara v modernata epoha*. <https://www.seminar-bg.eu/ivaylo-ditchev/43-platform-students/331-----2001.html> (05.03.2019)
6. **Kapralova, N.** (2003). *Dumi – pari, dumi – pamet ili venets bezsmertia za knizhevnoto spomoshtestvovanie*. <http://www.bulgc18.com/pari/kapralova.htm> (05.03.2019).
7. **Marinov, K.** (2001). Za pechalbata ot loyalnite klienti. *Ikonom. alternativi*, 2011, № 5, 95–106. <http://alternativi.unwe.bg/alternativi/br52/07.pdf> (05.03.2019).
8. **Markova, B.** (2007). *Povedenie na potrebitelya*. Sofia: NBU, s. 102.
9. **Trendafilov, D.** (2013). Komunikatsionni harakteristiki na targovskata marka. Yugoiztochno-evropeyski tsentar za semiotichni izsledvania, Nov balgarski universitet – Sofia. *Dialog*, 2013, № 1, 93–107. <http://eprints.nbu.bg/1720/1/1.13.6.pdf> (05.03.2019).
10. **Cherkezova, D.** (2012). Korporativna otgovornost ili prosto PR. *Karieri*, 23 noemvri 2012. <http://www.karieri.bg/management/biznes_s_kauza/1953844_korporativna_otgovorno_st_ili_prosto_pr/> (05.03.2019).

**BOOK DONATION – BETWEEN CULTURAL MESSAGE
AND INCREASING THE MARKET SHARE
(BY THE EXAMPLE OF BULGARIAN BOOK PUBLISHING)**

Abstract: *The article considers an observed tendency to redefine the meaning and volume of book donations. The connection between the cultural message and the mechanics of the book market is being analysed. The reasons for changed priorities and their effects on the practice of book donations are explored. Examples of publisher practices are being considered and several models of book donations are outlined. The examples under consideration are clearly distinguished in terms of the negative correlation between values and practices. The article's goal is not to render judgement on specific publisher practices but*

rather analyse the novel market models for book donation used by some publishers.

Keywords: *marketing in book publishing; book distribution; book donations; publishing strategies*

Malina Dimitrova, PhD

Sofia University Library “St. Kliment Ohridski”

15, Tsar Osvoboditel Blvd.

1043 Sofia, Bulgaria

E-mail: malinapd@libsu.uni-sofia.bg

ПРАКТИКА И ОПИТ
PRACTICE AND EXPERIENCE

ЛИТЕРАТУРНИЯТ КЛУБ НА СТОЛИЧНА БИБЛИОТЕКА –
КУЛТУРНАТА ТОЧКА В СЪРЦЕТО НА СОФИЯ

Марчела Борисова, Петър Чухов

Столична библиотека

Резюме: Целта на публикацията е да се представи дейността на Литературния клуб, който функционира в Столична библиотека. Той се стреми да бъде не само една от успешните форми за привличане на читатели чрез живия контакт между авторите и читателите, но и културно средище за столичани и гости на столицата.

Ключови думи: Столична библиотека; литературни клубове; съвременни български автори; насърчаване на четенето; култура

Съвременното разбиране за библиотеките не само като хранилища на книжовни фондове, но и като културни и социални институти, които активно привличат читатели с предлагане на широк спектър от дейности, налага непрекъснато търсене на нови форми за популяризиране на четенето, което е водещо сред приоритетите на библиотечните институции.

„Съвременните модерни библиотеки продължават традицията на своите по-ранни колеги да съхраняват историческите, културни и научни документи (архиви) и да ги предоставят за ползване на читатели. До началото на XX век традиционното схващане за библиотеката като „съкровищница“ или „храм“ за съхранение на знания за малцината избрани (елит) отстъпва място на далеч по-демократична мисия на институцията. Библиотеката се превръща в централна точка в общността – независимо дали е малък град, или голям град, малък колеж, или голям изследователски университет – където всеки може да търси знания и умения с помощта на обучени специалисти. Моделът на „кутията за бижута“ е заменен до голяма степен от оживената, отворена, вълнуваща институция, която можем да посетим днес, такава, която е пряко свързана с общността – и от своя страна, с успеха на демократичната система“ (Yancheva, 2021: 185–186).

Библиотеките са единствената достъпна (безплатна) платформа за комуникация и самореализация във всички области – творчески, интелектуални, публични, за комуникация между поколенията. Форматите за работа с публиките са разнообразни – събития, промоции и дългосрочни инициативи (сезонни, например през лятото) и няколкогодишни дейности. Библиотеките са активни участници в организирането и провеждането на публични прояви, в събития за популяризиране на библиотеката и четенето – фестивали, срещи с писатели, литературни и музикални дни, четене, викторини. Те предлагат организиране на свободното време за децата и юношите – интелектуални игри, представления. Най-популярният формат са клубовете, които насърчават интелектуалното, творческото и образователното израстване на членовете на общността, стимулират четенето, участват в образованието през целия живот и помагат на социално слабите, но четящи хора.

През последните години Столична библиотека се превърна в истински културен и социален център в сърцето на София, който предлага на столичани и гости на столицата множество разнообразни събития. Една от инициативите, които обогатяват живота на града и библиотеката, е създаденият Литературен клуб.

Литературният клуб в Столична библиотека е създаден през 2014 г. по идея на директора на библиотеката – Юлия Цинзова. Първоначално е наречен Литературен клуб „Благодатният четвъртък“ и срещите в него се осъществяват в четвъртия ден от седмицата (както личи от името), два пъти месечно. С непрекъснатото разширяване и обогатяване на инициативите на библиотеката, през 2015 г. и особено през 2016 г. броят на събитията на клуба нараства значително и те започват да се провеждат ежеседмично, а след това – и в другите дни от седмицата. Така постепенно словосъчетанието „Благодатният четвъртък“ губи смисъла си и остава наименованието *Литературен клуб на Столична библиотека*.

Една от основните разлики в дейността на Литературния клуб на Столична библиотека в сравнение с останалите книжовни места в столицата, а и в страната, е стремежът на библиотеката да свърже читателите с богатите си колекции посредством живия контакт с авторите, преводачите, издателите и всички, които участват в процеса на създаване и популяризиране на книгата. Неслучайно на преден план се открояват трите тематични поредици на клуба – *„Поет на месеца“*, *„Разказвач на месеца“* и *„Преводач на месеца“*, които целят да открият ролята на автора и преводача.

Началото на поредицата *„Поет на месеца“* е поставено на 16 октомври 2016 г. и е провокирано от наблюдение и анализ за читателската активност на поезията като жанр. Резултатите показаха, че поетическите книги не са

четени и не са сред приоритетите на читателите в сравнение с прозата, като по този начин поетите остават в сянката на белетристите. Така основна идея на екипа на библиотеката става привличането на вниманието на читателите върху съвременните поети, разбира се, с ясното съзнание, че няма как те да достигнат популярността на авторите на проза. Тази инициатива се оказва успешна и събитията печелят почитатели и редовни посетители. Избраният поет на месеца се презентира по няколко начина:

Читателите предварително се запознават с биографията и книгите на автора, като библиотеката им предоставя възможност да се докоснат до творчеството му и се подготвят за предстоящата среща с него. Новият сезон на Литературния клуб на Столична библиотека стартира с Яна Букова – поет на октомври (Nay-mladiyat..., 2020; Nadezhda Radulova..., 2020a).

В съответствие с предпочитанията на автора, на определената дата от месеца се организира представянето на избрания поет с участието на литератори, актьори и музиканти. В резултат на работно споразумение между библиотеката и Българското национално радио (БНР) всеки поет участва в предаването „Сценична треска“ по програма „Хоризонт“ с интервю в някое от изданията през съответния месец.

От старта на „Поет на месеца“ през 2016 г. досега в поредицата са представени следните автори: *Аксиния Михайлова, Александър Секулов, Александър Шурбанов, Ани Илков, Бойко Ламбовски, Владимир Левчев, Георги Борисов, Георги Господинов, Георги Константинов, Едвин Сугарев, Екатерина Йосифова, Елин Рахнев, Иван Ланджев, Иван Теофилов, Иван Христов, Йордан Ефтимов, Калин Донков, Кристина Димитрова, Марин Бодаков, Марко Ганчев, Мирела Иванова, Надежда Радулова, Николай Милчев, Пламен Дойнов, Роман Кисьов, Рада Александрова, Рада Панчовска, Румен Леонидов, Силвия Чолева, Цочо Бояджиев, Яна Букова*. Столична библиотека приема осъществяването на тази своя идея за успешна, тъй като през изминалите 4 години резултатите показват повишаване с над 25% на заетите книги от жанра поезия, като това се дължи, от една страна, на създадената връзка автор – читател, а от друга – на увеличения брой екземпляри, придобити от библиотеката (най-често като дар от участниците), с възможност книгите да бъдат заемани от читателите за четене вкъщи.

След впечатляващия успех на инициативата „Поет на месеца“ и шеговити подхвърляния, че библиотеката пренебрегва прозаистите, стартира планирането на нова поредица – **„Разказвач на месеца“**, като началото е положено на 31 януари 2018 г. В нея избраните автори също се представят чрез витрина с книги, които се препоръчват на читателите, с интервю в предаването „Сценична треска“ и разбира се, с литературно четене на определена дата. Авторите, взели участие досега, са сред най-

актуалните, харесвани и обичани в България: *Алек Попов, Ангел Игов, Боян Биолчев, Владимир Зарев, Георги Мишев, Деян Енев, Елена Алексиева, Емил Андреев, Захари Карабашлиев, Здравка Евтимова, Калин Терзийски, Михаил Вешим, Палми Ранчев, Силвия Чолева, Теодора Димова, Христо Карастоянов* (Nadezhda Radulova..., 2020b).

В идейния и издателския процес по реализирането на всяко издание участват множество хора, имената и ролята на които остават в сянка за публиката. Често в такава незавидна позиция са преводачите, без които не бихме се докоснали до творчеството на множество чужди автори, а българските не биха били познати по света. С мисълта да се поправи тази несправедливост поне донякъде и да се събуди любопитството на читателите към тези, които са направили възможно четенето на любимите книги от чужди автори на български език, започва реализирането и на поредицата „**Преводач на месеца**“. Тази инициатива среща широк отзвук и одобрение не само сред писатели и литератори, но и сред широката читателска аудитория на Столична библиотека. Оказва се, че преводачите имат много интересни неща да споделят с публиката – не само за предизвикателствата, с които се сблъскват в своя нелек труд, но и за голяма част от авторите, които са превеждали и които в много случаи лично познават. Поредицата стартира на 8 октомври 2018 г. и в нея са представени освен преводачи на български, и такива, които правят българската литература достояние на чуждестранния читател – *Анджела Родел, Анета Данчева-Манолова, Анжелина Пенчева, Иглика Василева, Лиляна Табакова, Любомир Илиев, Рада Панчовска, Русанка Ляпова, Светла Къосева, Силвия Борисова, Хайри Хамдан* (Choleva, 2021; Anzhelina Pencheva..., 2020a).

Една от първите инициативи в новосъздадения Литературен клуб е проектът „**Поетически трубадурски двубои**“, чийто основен мотив е диалогът на различията, взаимното опознаване на авторите и различните публики и представлява опит за преодоляване на „лошата обозримост“ в съвременната българска литература. В двубоите участват двама поети и двама секунданти, а активната роля на публиката създава условия за динамично провеждане на събитието и разчупване на традиционните рамки, характерни за литературните четения. Поетическите двубои се провеждат в 4 тура:

I тур – всеки от двамата поети се представя в рамките на 10 минути с най-доброто от творчеството си.

II тур – всеки от двамата разполага с 10 минути, за да дискредитира съперника си, като представя по собствена преценка пред публиката негови несполучливи творби.

След втория тур публиката се включва активно в двубоя, като предлага дума или фраза като тема за авторова импровизация. Предложенията се

събират в шапка, от която водещият изтегля темата, по която поетите пишат в продължение на 20 минути. През това време се провежда

III тур, в който секундантите разполагат всеки с 10 минути, за да защити своя поет и да нападне съперника му.

Заклучителният

IV тур – в рамките на 5 минути всеки поет прочита написаното стихотворение по темата, зададена от публиката.

Публиката гласува след всеки кръг за предпочетения поет или секундант (на III тур) като резултатите се записват на табло, без обаче да се знае кой резултат за кого се отнася. Победителите (поет и секундант) се обявяват накрая, след като се сумират резултатите от гласуването. Раздават се награди (грамоти и книги) на победителите и на всички участници.

От 2015 г. двубоите са част от програмата на Литературния клуб на Столична библиотека и събират многобройна публика, като досега са се състояли около 40 двубоя – основно в София, но също в Пловдив, Бургас, Шумен, Стара Загора, Ямбол, Сливен, Карлово. Някои от тях са били част от програмите на фестивали и по-големи събития, като „София диша“, „Пловдив чете“, „Нощ на музеите и галериите“, „Четящият човек“ и др.

Друга проява, която среща одобрение и засилен интерес сред читателите и приятелите на библиотеката, е поредицата **„Издателски вечери“**. Целта е да се предостави възможност на по-малките издателства да се срещнат лице в лице с читателската аудитория: със своите автори и преводачи, а също и да разкажат за трудностите, постиженията и бъдещите си планове. Обикновено по време на събитието се продават книги с отстъпка, а всяко издателство дарява от своята продукция на Столична библиотека. Поредицата няма определена периодичност. Често като повод се използва появата на книжния пазар на книга или книги на определено издателство. От 2019 г. досега са се представили издателствата „Пергамент“, „Смол Стейшънс Прес“, „Арс“, „Панорама“, „Ерго“, „Скалино“, „Да“, „Лист“ (Izdatelstvo..., 2020).

В Литературния клуб на Столична библиотека се презентират и много новоизлезли книги, но тъй като един от акцентите в работата на библиотеката е достигането до по-широка младежка аудитория и привличането на млади читатели, важна част е представянето на дебютни книги в поредицата **„Дебюти в Столична библиотека“**. Тя също няма определена периодичност, а събитията се провеждат по повод издаването на първите книги на млади или прохождащи автори. Често в представянията участват музиканти, актьори и утвърдени писатели и литератори, което спомага за разширяване на връзките между различните поколения и изкуства. Досега в поредицата са представили дебютните си книги *Димана Йорданова, Виолета Кунева, Валентин Славеев, Лили Йовнова, Александър*

Христов, Елена Ташева, Евелина Митева, Цветелина Димитрова, Иван С. Вълев, Анна Лазарова, Мария Куманова, Ана-Мария Герасимова. Някои от тези книги впоследствие са отличени с Голямата награда за дебют „Южна пролет“, което показва, че изборът да бъдат представени в Литературния клуб, не е случаен.

Друга насока на осъществяване на връзката с младите автори и читатели е съвместната работа на Литературния клуб на Столична библиотека с различни ученически и младежки литературни клубове. Някои от тях провеждат свои сбирки в читалните на библиотеката, а в Литературния клуб периодично представят свои творби на четения, в които участват като гости и утвърдени автори. Клубът с най-редовно участие е „Отвъд кориците“, създаден като ученически клуб през 2015 г. и прераснал в „литературен клуб, в който членуват млади автори и активни читатели, обединени от любовта си към книгите“, по собственото им определение. През 2021 г. Литературният клуб на Столична библиотека и Литературният клуб „Отвъд кориците“ организират Първи независим книжен фестивал **Eunoia LitFest**, който в два последователни дни представя самоиздаващи се автори с цел да се обърне внимание върху качествената литература, която търси алтернативен път към читателите (Klimentieva, 2021).

Още една инициатива на Литературния клуб на Столична библиотека, насочена към младите автори и читатели, е поредицата литературни четения, комбинирани с музика, под общото заглавие „Новото поколение“, както се нарича и движението, организирано от и около поета Николай Владимиров. Събитията от тази поредица винаги събират многобройна младежка аудитория и преминават с висок емоционален градус.

Литературният клуб на Столична библиотека организира и инициатива за почитане на паметта на съвременни български поети. Тя се нарича „Поетическа памет“ и идеята е събитията да се провеждат по различни поводи – юбилеи, чествания, излизане на книги, и да са с участието на литератори, поети, музиканти, актьори. Досега такива събития са се състояли в памет на Здравко Кисьов и Станка Пенчева. В рамките на 2021 г. се предвиждат вечери, посветени на паметта на Малина Томова, Иван Методиев и Марин Бодаков.

Столична библиотека и Българският ПЕН център имат договор за сътрудничество, в резултат на което в библиотеката и нейния Литературен клуб периодично се провеждат представяния на автори, членове на клуба, както и общи четения, някои от тях с международно участие („Чадър от думи срещу голямата гъба“, „Думи през границите“, „Слънчев рецитал“).

Поредицата „Литературните медии“ е една от инициативите, които не са се разгърнали достатъчно, и тепърва ще разкрива своя потенциал. Досега в нея е имало само едно събитие – по повод десетгодишния юбилей на

асоциираните издания „Кръстопът“ и DICTUM. В бъдеще, когато обстановката позволява връщане към нормални условия, са предвидени представяния на съвременни литературни издания – онлайн и традиционни, както действащи, така и съществували, но прекратили своето съществуване през последните тридесетина години.

Една от най-значимите инициативи на Литературния клуб на Столична библиотека е организирането на *Международен хайку форум София* (съвместно с Хайку клуб София), засега с две издания – през 2016 и 2017 г., първото от които е подкрепено по Програма „Култура“ на Столична община. Форумът събира изтъкнати хайку поети и познавачи на най-кратката поетическа форма от България и чужбина и включва: хайку конкурс „Моето хайку за София“ (2016) и на свободна тема (2017), международна конференция „Хайку в градска среда“ (2016) и „Хайку: реалност и отражение“ (2017), четения, изложби, музикални изпълнения, демонстрация на суми-е (японска живописна техника), както и хайку разходки с писане на хайку стихове из емблематичните места на столицата. Първият международен хайку форум е съпътстван и от двуезична (на български и английски) антология с произведения на участниците (Nedeva, 2017).

Литературният клуб на Столична библиотека активно се включва и в организацията на традиционната кампания „Зелени библиотеки“, която се провежда в парковете на София през летните месеци, като през 2021 г. се отбеляза седмото издание на инициативата. В различни паркове на столицата всеки уикенд се предлага богата поетично-музикална програма, в която участват някои от най-популярните съвременни български поети, както и млади автори. Техни книги, закупени от библиотеката, се предлагат на посетителите с автограф, заедно с безплатни едногодишни читателски карти.

Литературният клуб на Столична библиотека не преустановява дейността си и по време на карантината (въпреки че самата библиотека не работи с читатели в продължение на два месеца – от средата на март до средата на май 2020 г.), като, за да продължи и не прекъсва връзката между читателите и авторите, през този период се създават онлайн инициативите **„Поезия без карантина“**, **„Насаме с моята библиотека“** и **„Валери Петров и аз“** (Poezia..., 2020b; Kuzmanova, 2020b; Kuzmanova, 2020a).

В **„Поезия без карантина“** по време на тези два месеца ежедневно се публикуват на сайта и фейсбук страницата на Столична библиотека най-новите творби на някои от най-популярните съвременни български поети, заедно с техни думи към читателите по повод на пандемията и „затварянето“ на живота. В инициативата участват *Аксиния Михайлова, Александър Секулов, Амелия Личева, Анжела Димчева, Ани Илков, Бойко*

Ламбовски, Владимир Левчев, Георги Господинов, Георги Константинов, Елин Рахнев, Иван Ланджев, Иван Христов, Йордан Ефтимов, Калин Терзийски, Кристина Димитрова, Марин Бодаков, Мирела Иванова, Надежда Радулова, Николай Милчев, Палми Ранчев, Пламен Дойнов, Роберт Леви, Роман Кисьов, Силвия Чолева и Теодора Тотева. След отмяната на строгите здравни мерки в страната, през май 2020 г. се провежда голямо четене на пл. „Славейков“, пред централния вход на библиотеката, с участието на голяма част от представените автори.

Проектът продължава своето развитие под надслов „Слово без карантина. Поезия“, като в края на 2021 г. ще бъде отпечатана антология с всички публикувани творби и послания на поетите, заедно с тези на участниците в другата онлайн инициатива – **„Насаме с моята библиотека“**, в която се включват както част от авторите, участвали в „Поезия без карантина“, така и белетристи – *Ангел Игов, Божана Апостолова, Владимир Зарев, Деян Енев, Елена Алексиева, Емил Андреев, Михаил Вешим, Христо Карастоянов*, които изпращат свои снимки пред личните си библиотеки и с любими книги, а също и послания към читателите.

Третата онлайн инициатива **„Валери Петров и аз“**, посветена на стогодишнината от рождението на големия наш майстор на стиха през 2020 г., е насочена към младите български поети, които са поканени да споделят във видеоклип или текст свое любимо негово стихотворение или да разкажат спомен за него. Изпратените материали също се публикуват на сайта и страницата във фейсбук на Столична библиотека.

Литературният клуб на Столична библиотека не само се опитва да поддържа вече създадените инициативи, но и се стреми непрекъснато да ги разширява. В процес на организиране е идеята за поредица „Литературни групи и кръгове“, която да представя чрез четения на автори (и с участието на критици и литератори) актуални литературни общности, както и такива, които вече реално не съществуват, като „Петък 13“, „Рамбо 13“, „Бърза литература“ и др. Сред идеите на екипа на Столична библиотека е и отдаването на дължимото на поетите, които си отидоха сравнително млади през последните десетилетия, като Мария Вирхов, Ивайло Иванов, Ралица Чернева, Николай Атанасов, Марин Бодаков, в една нова поредица – „Млада поетическа памет“, допълнение на съществуващата вече „Поетическа памет“. Успешният модел на трите поредици: „Поет на месеца“, „Разказвач на месеца“ и „Преводач на месеца“, вероятно ще бъде заимстван при провеждането на новата инициатива, *„Художник-оформител на месеца“*, която да открие още една важна фигура в издателския процес, стояща обикновено зад кадър.

Столична библиотека, като „третото място“ за местната общност (след дома и училището/работата), ще продължи да бъде фокусирана освен върху информационните услуги, и върху хората, които са в центъра и дейността на библиотеката е насочена към тях. Основната задача е повишаване на четивната грамотност, културата и просперитета на всеки отделен човек от обществото, за да бъде той успешен и реализиран.

ЛИТЕРАТУРА

Надежда Радупова – поет за месец януари в Столична библиотека. [online]. (2020a). *artsofia.bg*. Available at: <http://artsofia.bg/bg/events/2020/01/29/nadejda-radulova-poet-za-mesec-januari-v-stolichna-biblioteka> [Online 26.10.2021].

Христо Карастоянов – разказвач на месец февруари в Столична библиотека [online]. (2020b). *artsofia.bg*. Available at: <http://artsofia.bg/bg/events/2020/02/21/hristo-karastojanov-razkazvach-na-mesec-fevruari-v-stolichna-biblioteka> [Online 26.10.2021].

Анжелина Пенчева – преводач на месец февруари [online]. (2020a). *bnr.bg*. Available at: <https://bnr.bg/post/101230468> [Online 26.10.2021].

Поезия без карантина – голямото четене пред Столична библиотека [online]. (2020b). *bnr.bg*. Available at: <https://bnr.bg/post/101360619> [Online 26 Oct. 2021].

Чолева, С. (2021). *Русанка Лянова – преводач на юли на Столична библиотека* [online]. *bnr.bg*. Available at: <https://bnr.bg/hrisobotev/post/101499864> [Online 26.10.2021].

Издателство „Лист“ в поредицата „Издателски вечери“ на Столична библиотека [online]. (2020). *epicenter.bg*. Available at: <http://epicenter.bg/article/Izdatelstvo--List--v-poreditsata--Izdatelski-vecheri--na-Stolichna-biblioteka/203563/6/0> [Online 26.10.2021].

Климентиева, М. ред. (2021). Пред Столична библиотека: Организиран фестивал на самоиздаващи се поети и писатели [online]. *Столица.bg*. Available at: <https://stolica.bg/kultura/pred-stolichna-biblioteka-organizirat-festival-na-samoizdashhti-se-poeti-i-pisateli> [Online 26.10.2021].

Кузманова, С. (2020a). Насаме с моята библиотека [online]. *bnr.bg*. Available at: <https://bnr.bg/post/101254030/nasame-s-moata-biblioteka> [Online 26.10.2021].

Кузманова, С. (2020b). 100 години от рождението на Валери Петров [online]. *bnr.bg*. Available at: <https://bnr.bg/post/101262846/100-godini-ot-rojdenieto-na-valeri-petrov> [Online 26.10.2021].

Недева, Ваня (2017). Втори международен хайку форум София 30 юни – 2 юли 2017 г. [online]. *newsart.net*. Available at: <http://newsart.net/node/5592> [Online 26.10.2021].

Най-младият поет на месеца досега – Иван Ланджев, който е [online]. (2020). *Новини 24/7*. Available at: https://novini247.com/novini/nay-mladiyat-poet-na-mesetsa-dosega-ivan-landjev-koyto-e_2358680.html# [Online 26.10.2021].

Янчева, Г. (2021). *Комуникационният модел „библиотека – читател“ и информационната парадигма на XXI век*. Дисертационен труд за присъждане на

образователна и научна степен „доктор“, област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, 3.5. Обществени комуникации и информационни науки, докторантска програма „Книгознание, библиотекознание и библиография“, с. 185–186.

REFERENCES

Nadezhda Radulova – poet za mesets yanuari v Stolichna biblioteka. [online]. (2020a). artsofia.bg. Available at: <http://artsofia.bg/bg/events/2020/01/29/nadejda-radulova-poet-za-mesec-januari-v-stolichna-biblioteka> [Online 26.10.2021].

Hristo Karastoyanov – razkazvach na mesets fevruari v Stolichna biblioteka [online]. (2020b). artsofia.bg. Available at: <http://artsofia.bg/bg/events/2020/02/21/hristo-karastojanov-razkazvach-na-mesec-fevruari-v-stolichna-biblioteka> [Online 26.10.2021].

Anzhelina Pencheva – prevodach na mesets fevruari [online]. (2020a). bnr.bg. Available at: <https://bnr.bg/post/101230468> [Online 26.10.2021].

Poezia bez karantina – golyamoto chetene pred Stolichna biblioteka [online]. (2020b). bnr.bg. Available at: <https://bnr.bg/post/101360619> [Online 26.10.2021].

Choleva, S. (2021). Rusanka Lyapova – prevodach na yuli na Stolichna biblioteka [online]. bnr.bg. Available at: <https://bnr.bg/hristobotev/post/101499864> [Online 26.10.2021].

Izdatelstvo „List“ v poreditsata „Izdatelski vecheri“ na Stolichna biblioteka [online]. (2020). epicenter.bg. Available at: <http://epicenter.bg/article/Izdatelstvo--List--v-poreditsata--Izdatelski-vecheri--na-Stolichna-biblioteka/203563/6/0> [Online 26.10.2021].

Klimentieva, M. red. (2021). Pred Stolichna biblioteka: Organizirat festival na samoizdavashti se poeti i pisateli [online]. Stolitsa.bg. Available at: <https://stolica.bg/kultura/pred-stolichna-biblioteka-organizirat-festival-na-samoizdavashti-se-poeti-i-pisateli> [Online 26.10.2021].

Kuzmanova, S. (2020a). Nasame s moyata biblioteka [online]. bnr.bg. Available at: <https://bnr.bg/post/101254030/nasame-s-moata-biblioteka> [Online 26.10.2021].

Kuzmanova, S. (2020b). 100 godini ot rozhdenieto na Valeri Petrov [online]. bnr.bg. Available at: <https://bnr.bg/post/101262846/100-godini-ot-rojdenieto-na-valeri-petrov> [Online 26.10.2021].

Nedeva, V. (2017). Vtori mezhdunaroden hayku forum Sofia 30 yuni – 2 yuli 2017 g. [online]. newsart.net. Available at: <http://newsart.net/node/5592> [Online 26.10.2021].

Nay-mladiyat poet na mesetsa dosega – Ivan Landzhev, koyto e [online]. (2020). Novini 24/7. Available at: https://novini247.com/novini/nay-mladiyat-poet-na-mesetsa-dosega-ivan-landjev-koyto-e_2358680.html# [Online 26.10.2021].

Yancheva, G. (2021). Komunikatsionniyat model „biblioteka – chitatel“ i informatsionnata paradigma na XXI vek. Disertatsionen trud za prisazhdane na obrazovatelna i nauchna stепен „doktor“, oblast na vishe obrazovanie 3. Sotsialni, stopanski i pravni nauki, 3.5. Obshtestveni komunikatsii i informatsionni nauki, doktorantska programa „Knigoznanie, bibliote koznanie i bibliografiya“, s. 185–186.

**SOFIA CITY LIBRARY LITERARY CLUB –
A CULTURAL SPOT IN THE HEART OF SOFIA**

Abstract: *The purpose of this publication is to present the activities of the Literary Club at Sofia City Library. It is not only one of the successful forms of attracting readers through live contact between authors and the public, but It also is a cultural space for citizens and guests of the Capital.*

Keywords: *Sofia City Library; literary clubs; contemporary Bulgarian authors; promotion of reading; culture*

Marchela Borisova, PhD

Sofia City Library
4 Petko Slaveykov Sq
1000 Sofia, Bulgaria
E-mail: m.m.borisova@abv.bg

Petar Tchouhov

Sofia City Library
4 Petko Slaveykov Sq
1000 Sofia, Bulgaria
E-mail: cheshoboy@yahoo.com

НОВИ ПОДХОДИ И ИНОВАЦИИ
NEW APPROACHES AND INNOVATIONS

**БАЗАТА ДАННИ „ПИСМЕНИ СЪКРОВИЩА“
ПО ПРОЕКТ „ПИСМЕНИТЕ СЪКРОВИЩА НА ДОЛЕН ДУНАВ“
И ЗНАЧЕНИЕТО Й ЗА НАУЧНИЯ ОБМЕН**

Теодора Пейчева-Дянкова

Регионална библиотека „Любен Каравелов“ – Русе

Резюме: Представена е базата данни „Писмени съкровища“, създадена в рамките на проекта „Писмените съкровища на Долен Дунав“ (ROBG-290), финансиран по програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ Румъния – България V-A, Приоритетна ос 2: „Зелен район“, Специфична цел 2.1: „Подобряване на устойчивото използване на природното наследство и ресурси на културното наследство“; Тематична цел 6: „Опазване и защита на околната среда и насърчаване на ефективното използване на ресурси“; IP 6в: „Съхраняване, опазване, популяризиране и развитие на природното и културно наследство“. Представени са институциите – участници в изграждането на базата данни. Очертани са нейните цели и пътят за устойчивото ѝ развитие.

Ключови думи: „Писмените съкровища на Долен Дунав“; ИНТЕРРЕГ Румъния – България; Фондация „Глобални библиотеки – България“; Окръжна библиотека „Александру и Аристия Аман“ – Крайова; Регионална библиотека „Любен Каравелов“ – Русе; пълнотекстови бази данни

Проектът „Писмените съкровища на Долен Дунав“ е реализирана от 2018 до 2021 г. от три институции: Фондация „Глобални библиотеки – България“ в качеството ѝ на водещ бенефициент, Окръжна библиотека „Александру и Аристия Аман“ – Крайова и Регионална библиотека „Любен Каравелов“ – Русе. Финансиран е по програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ Румъния – България V-A, Приоритетна ос 2: „Зелен район“, Специфична цел 2.1: „Подобряване на устойчивото използване на природното наследство и ресурси на културното

наследство“; Тематична цел б: „Опазване и защита на околната среда и насърчаване на ефективното използване на ресурси“; IP бв: „Съхраняване, опазване, популяризиране и развитие на природното и културно наследство“. Общата стойност на проекта е 486 029,02 евро.

Целите, които проектът си постави, бяха с основен фокус опазване, защита, популяризиране и развитие на писменото културно наследство на трансграничния регион Румъния – България посредством два основни инструмента: разнообразяване на туристическите услуги и развитие на литературния туризъм. В контекста на преосмислянето на туристическия потенциал на библиотеките, освен на изграждането на традиционна туристическа инфраструктура, беше отделено особено внимание на популяризирането на писменото културно наследство на трансграничния регион. В рамките на проекта беше купено високотехнологично оборудване за двете библиотеки, чиято цел беше да се даде възможност на потребителите да се запознаят с писменото културно наследство на двата трансгранични региона по съответстващ на времето начин, а именно – чрез високотехнологични продукти. Част от това оборудване бяха и два букскенера с добри технологични възможности. Оборудването позволи на двете библиотеки да дигитализират над 400 000 страници. Тези документи формираха база данни, в която са представени документи на институции от целия трансграничен регион. Българските институции, които се включиха със свои фондове в този проект, бяха Регионална библиотека „Михалаки Георгиев“ – Видин, Регионална библиотека „Христо Ботев“ – Враца, Народно читалище „Постоянство 1856“ – Лом, област Монтана, Регионална библиотека „Гео Милев“ – Монтана, Регионална библиотека „Христо Смирненски“ – Плевен, Регионална народна библиотека „Петко Рачев Славейков“ – Велико Търново, библиотеката при Русенската митрополия, Регионална библиотека „Любен Каравелов“ – Русе, Регионална библиотека „Партений Павлович“ – Силистра и Регионална библиотека „Дора Габе“ – Добрич. Румънските библиотеки, участващи със свои документи в изграждането на базата данни, бяха Окръжна библиотека „Александру и Аристиа Аман“ – Крайова и Окръжна библиотека „Йоан Н. Роман“ – Констанца. Изборът на документи за дигитализация беше решение на всяка от институциите, като приоритетно се дигитализираха документи с краеведско значение, редки и ценни документи, а също и такива, чието съдържание отразява връзките между Румъния и България – исторически, културни, научни, политически. Тази селекция даде възможност да се формира масив от пълнотекстови документи, които в своята съвкупност позволи да се представи писменото културно наследство в трансграничния регион. Българските институции участваха с книги и периодични издания, а румънските – само с книги.

Две от институциите, участващи със свои документи в базата данни, заслужават особено внимание. Библиотеката на Русенската митрополия е представена в проекта с неголям обем документи – 72, основно богослужбни книги, на български, сръбски, руски и църковнославянски език. Фондовете на тази библиотека са труднодостъпни за потребителите поради характера на институцията, която я управлява, както и поради необходимостта част от документите да се съхраняват при специален режим. Библиотеката, която присъства само частично в базата данни „Писмени съкровища“, постепенно ще бъде изцяло дигитализирана и документите ще бъдат добавяни.

Единственото читалище, което се включи със свои фондове в изграждането на базата данни, е Народно читалище „Постоянство 1856“ – Лом, област Монтана. Библиотеката при читалището притежава фонд от 163 старопечатни и редки и ценни документа, както и краеведски фонд от 320 документа. Димитър Маринов, първият историк на читалището, споделя сведения за комплектуването на фондовете при основаването му през 1856 г., разказвайки за някой си хаджи Иванчо Данаилович, който подарил „Свята гора“, „Совет родителски“, списанието „Сръбска пчела“, „История Словено-сръбскаго народа“ и др. (Marinov, 2003). Би било действително много вълнуващо, ако можехме да се похвалим с участие в базата данни на някои от тези първи заглавия, които обаче едва ли са оцелели. В базата данни библиотеката участва с 86 документа, книги и периодични издания, издадени в Белград, Браила, Букурещ, Виена, Лом, Москва, Нови Сад, Олтеница, Одеса, Пловдив, Русе, Санкт Петербург, Свишов, Цариград.

Поради характера на проекта – той е насочен към повишаване на туристическия потенциал на библиотеките, – беше сметено за уместно базата данни да бъде представена във формат, удобен за ползване от широка аудитория, с максимално опростено търсене. Базата е интегрирана в сайта на проекта, litdanube.eu, където присъства в рубриката „Писмени съкровища“ (<https://www.litdanube.eu/bg/pismeni-sakrovishta>). Доброто SEO оптимизиране, целенасочената маркетингова стратегия и усилията за популяризиране както на идеята на проекта, така и на неговите продукти, доведоха до 200 посещения на сайта дневно. Статистиката показва най-голям интерес от България, следват САЩ, Румъния, Китай, Ирландия, Германия, Швеция. Посещенията от България са най-многобройни от София, следват Варна, Русе, Пловдив, Бургас, Добрич, Велико Търново.

Основното достойнство на базата данни „Писмени съкровища“ е селектирането на библиотечни документи от всички области в България, попадащи в обхвата на трансграничния регион Румъния – България и на част от областите в Румъния (Видин, Враца, Монтана, Плевен, Велико

Търново, Русе, Силистра, Добрич, Констанца, Долж). Так се сформира дигитална колекция, която дава задълбочена представа за писменото културно наследство в трансграничния регион. Независимо от географската близост между двете страни, културният и научният обмен между Румъния и България остават спорадични и фрагментарни, плод на труда на отделни институции, учени и интелектуалци, които полагат усилия да градят мостове между двете страни. Другият феномен, на който ежедневно ставахме свидетели при работата си по проекта, беше липсата на устойчивост на огромна част от проектите, реализирани по програмата ИНТЕРРЕГ Румъния – България: сайтове на проекти стават недостъпни след изтичането на сроковете за реализация, връзките се прекъсват и така колосални усилия и културни продукти просто изчезват. В резултат на тази констатация и с цел запазване и надграждане на постигнатото, Регионална библиотека „Любен Каравелов“ – Русе ще продължи да поддържа сайта на проекта и ще допълва и развива базата данни „Писмени съкровища“, която ние смятаме за културен и информационен продукт, заслужаващ по-нататъшно развитие и усъвършенстване. Надяваме се в тези си усилия да бъдем подкрепени както от големите, така и от по-малките библиотеки в трансграничния регион. Ако регионалните библиотеки притежават необходимите ресурси за изграждане на пълнотекстови бази данни, за малките и особено за читалищните библиотеки това далеч не се подразбира. Уверени сме, че подобен подход носи необходимия потенциал за растеж и тази ни увереност се допълва и от статистическите данни от анализа на посещенията както на сайта на проекта, така и на базата данни „Писмени съкровища“.

Една от посоките на развитие на базата данни ще бъде пълната дигитализация на старопечатния фонд на Регионална библиотека „Любен Каравелов“, която в момента включва 1040 документа, основно книги. Обособяването му като фонд започва през 1977 г., когато, както споделя Елена Георгиева, дългогодишният книжар Никола Даков дарява на библиотеката 257 старопечатни книги на стойност 6154 лв. според тогавашния курс (Georgieva, 2013). Този фонд е нараснал с над 200 екземпляра през последните 25 години. Както посочва Микаела Здравкова, през 1996 г. той е наброявал над 800 тома (Zdravkova, 1996).

Реализирането на проекта съвпадна с пандемията от COVID-19 и ни постави пред множество трудности. Уверени сме, че нормалната ни работа може да бъде осъществявана само ако проявим необходимата гъвкавост заедно с партньорските ни организации. Вярваме, че работейки в партньорски мрежи, които събират, координират и разпределят усилията и ресурсите на множество институции, бихме могли да останем устойчиви, независимо от обстоятелствата. Опазването и популяризирането на

писменото културно наследство са особено важни за икономическия просперитет на регионите и очакваме новия програмен период, който ще ни позволи да инвестираме още повече средства и усилия в надграждане на вече постигнатото.

ЛИТЕРАТУРА

- Георгиева, Е.** (2013). Никола Даков – русенският книжар, библиофил и дарител. *Библиотека, том XX, брой 5, 146–154.*
- Здравкова, М.** (1996). Издания на Георги Стойков Раковски в старопечатния фонд на Универсална научна библиотека „Любен Каравелов“ – Русе. *Алманах за историята на Русе, том I, 240–243.*
- Маринов, Д.** (2003). Избрани произведения в 5 тома. Т. 3. История на града Лом и Ломска околия. София: Изток-Запад.

REFERENCES

- Georgieva, E.** (2013). Nikola Dakov – rusenskiyat knizhar, bibliofil i daritel. *Biblioteka, vol. XX. Issue 5, 146–154.*
- Zdravkova, M.** Izdaniya na Georgi Stoykov Rakovski v staropechatniya fond na Universalna nauchna Biblioteka “Lyuben Karavelov” – Ruse. *Almahan za istoroyata na Ruse, vol. I, 240–243.*
- Marinov, D.** (2003). Izbrani proizvedeniya v 5 toma. T. 3. Istoriya na grada Lom i Lomska okoliya. Sofia: Iztok-Zapad.

THE DATABASE “WRITTEN TREASURES” OF THE PROJECT “THE WRITTEN TREASURES OF LOWER DANUBE” AND ITS IMPORTANCE FOR THE SCIENTIFIC EXCHANGE

Abstract: *The database “Written Treasures”, created within the project “The Written Treasures of Lower Danube” (ROBG-290), funded under the Cross-border Cooperation Programme INTERREG Romania – Bulgaria V-A, Priority Axis 2: “Green Region”, Specific Objective 2, is presented. 1: “Improving the sustainable use of natural heritage and cultural heritage resources”; Thematic Objective 6: “Preserving and protecting the environment and promoting the efficient use of resources”; IP 6c: “Preserving, protecting, promoting and developing natural and cultural heritage”. The institutions involved in the construction of the database are presented. Its objectives and ways for its sustainable development are outlined.*

Keywords: *The Written Treasures of Lower Danube; INTERREG Romania – Bulgaria; Global Libraries Foundation – Bulgaria; Alexandru and Aristia Aman Regional Library – Craiova; Lyuben Karavelov Regional Library – Ruse; full-text databases*

Teodora Peycheva-Dyankova, PhD

Lyuben Karavelov Regional Library

1 Dondukov-Korsakov St.

7000 Ruse, Bulgaria

E-mail: fld@libruse.bg

НОВИ ПОДХОДИ И ИНОВАЦИИ
NEW APPROACHES AND INNOVATIONS

ПРОБЛЕМИ ПРИ ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА НА КНИЖОВНОТО
КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО

Надежда Томова, Ирена Илиева, Нели Нинова, Димитър Димитров
Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: В първата част на изследването са разгледани някои от основните понятия, пряко свързани с процесите на дигитализация и опазването, съхраняването и защитата на книжовното културно наследство. Също така е разгледана структурата и е проследено развитието на елементите, комуникациите и документооборота, към който европейското културно пространство се стреми, за да поощри обмена на научна информация и културната комуникация между страните. Във втората част на изследването е представен процесът на дигитализация като технически метод – как се прилага методът на практика и с помощта на какви способности. Разгледани са положителните и отрицателните страни на работата с електронни документи и архиви. В изследването се дава и кратка теоретична и методическа представа за дигитализацията в архивите и приложението ѝ в културните институции.

Ключови думи: Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“; издателска дейност; описи; библиографски репертоари; електронни издания

Основен инструментариум при осъществяването на комуникация между структурите на обществото и между отделните индивиди са документите. Невижданата досега динамика на живота, необичайно голямата интензивност и широта на комуникациите в регионален, национален и глобален мащаб доведоха до задълбочаване и до огромно разширяване на информационния процес, а това в материален смисъл означава глобализация на документооборота. Като изключим неизразените гласно мисли на индивида, всяка друга информация съществува единствено

във вид на документна информация. Това показва изключително важното място на документите в нашия живот.

Информационното пространство се насища от документни потоци на традиционен (хартиен) и електронен носител, съответно – писмени, кино-фото-фоно и електронни документи. Именно поради глобализацията на комуникациите и документооборота и нарастващото им значение в световен мащаб ще изясним тяхната роля за обществото. В настоящото изследване ще бъдат разгледани структурата и развитието на елементите на комуникацията и документооборота, без които тази глобализация би била невъзможна.

В съвременното общество архивната институция е крайният пазител на информацията. Тя се грижи за опазването и използването на наличния информационен ресурс дълго след като създателите му са престанали да се интересуват от него или са преустановили своето съществуване. Информацията (независимо от носителя – хартиен или електронен) се създава, за да осигурява управлението на държавата, развитието на науката, културата и защитата на гражданските права и интереси. Степента на навлизане и използване на съвременните информационни технологии, както и свързаната с това цифровизация на формите на комуникация променят безвъзвратно начините на общуване. Тези процеси предизвикват и промяна в комуникацията в архивната среда, между архиви и фондообразователи, между архиви и потребители на архивна информация. Развитието на информационните технологии оказва влияние върху ролята на архивната институция и професията на архивиста. Архивната теория и практика сега се ориентират към принципите на документалния и архивния мениджмънт в областта на електронното управление. Следва да се отчете необходимостта от преоценка на основни принципи и методи, свързани с процесите по опазване, съхранение и осигуряване на достъп до информационни ресурси и с промяната в традиционното разбиране за документ.

Технологиите, които се отнасят до цифровата среда, засягат всички аспекти на обществото, в това число и по отношение на културата. Новите медийни и комуникационни технологии, като интернет, могат да служат като инструменти за улесняване на достъпа до културно съдържание и образование. Те дават възможност за по-широко разпространение на културно и творческо съдържание, тъй като възпроизводството и повторната употреба са по-евтини и по-бързи.

Документалното богатство на всяка нация е един от най-важните исторически извори. В него се включва документалната памет, т.е. документите, които се пазят постоянно и са архивното наследство на една

нация. Това прави безспорен факта, че архивното наследство е неделима част от културното наследство.

Терминът „архив“ (лат. *archivum*, от гр. *archaios* – стар, древен, или *arche* – властвам, управлявам) започва да се използва още в класическия период на Древна Гърция. В зависимост от функциите и статута на най-ранните архиви терминът първоначално има две значения: сбирка от юридически и административни актове, а също място или сграда, където целенасочено се събират и съхраняват такива документи (Neukova, 2007).

Според „Речник на българската архивна терминология“ „архив“ е: „учреждение или структурна част на учреждение или организация, което/която осъществява приемането, обработката и съхранението на документи и организира тяхното използване“ (Anchova, Barutchiyski, Burmova, 2007).

Според Закона за Националния архивен фонд архивите са определени като „организации или структурни звена на организации, които осъществяват подбор, комплектуване, обработване, опазване на документи и ги предоставят за публично използване“ (ZNAF, 2007). За документалното богатство на една нация никой не може да приложи друг обект, освен всички тези документи, които са включени и съставляват националния архивен фонд. За всяка държава архивите и документите са нейното архивно документално богатство. Всеки документ има своя т.нар. „жизнен цикъл“ – създаване, оперативен живот и архивен документ. Архивите и архивистите са призвани да се грижат за документите през целия техен „жизнен цикъл“. Според Закона за НАФ „документ“ е материален обект с информация, фиксирана върху какъвто и да е носител, създадена и запазена от организация или лице при изпълнение на задължения, определени със закон или произтичащи от действие. Според „Речник на българската архивна терминология“ определението за документ е същото като това в Закона на НАФ. В представите и речника на българина обикновено документът се свързва с обстоятелството, че е писан (Гергинов, 1982: 5–22). В архивния речник „писмен документ“ е текстов документ на хартиена основа, чието съдържание е предадено с някакъв вид писмо. „Писмени документи“ и „традиционни документи“, според същия речник, са синоними.

В съвременната информационна среда наред с писмените документи съществуват и т.нар. нови видове документи (НВД). Тяхната поява е обусловена от бързото развитие на науката и технологиите, което е предпоставка за появата на нови средства за записване и възпроизвеждане на информацията. Те се определят като нови, защото са създадени по-скоро от хартиените. Пак според „Речник на българската архивна терминология“ тези документи са определени освен като нови, и като

„нетрадиционни документи“ – документи, различни по отношение на носителя и начина на създаване от традиционните (писмени) документи (Anchova, Varutchiyski, Burmova, 2007).

Според Закона за електронния документ и електронния подпис, който влиза в сила от 7.10.2001 г., терминът „електронен документ“, наричан до не много отдавна „машиночитаем“, е определен така: „Електронен документ е електронно изявление, записано върху магнитен, оптичен или друг носител, който дава възможност да бъде възпроизведен. Писмената форма се смята за спазена, ако е съставен електронен документ“ (ZEDEP, 2001).

Електронният документ се различава от компютърните програми и от останалите компютърни файлове по това, че при него е важно съдържанието, което може както да бъде използвано в електронен вид, така и да бъде възпроизведено върху дисплей, хартия или друг носител. Електронният документ е във вид на компютърен файл, който при желание може да се възпроизведе (Todorov, 2014).

Тъй като днес представата ни за документ се свързва с тази за електронен документ и с оглед на галопиращото развитие на техниките и технологиите, ще се спрем накратко на някои от предимствата и недостатъците на използването на електронните документи.

Предимствата на използването на електронните документи са:

По-голяма бързина на достъпа и улесняване на разпространението на информацията; по-големи възможности за обработка на образа чрез подобряване на неговото качество или неговата четливост; възможност цифровият образ да се възпроизвежда неограничен брой пъти без загуба на качество; огромен капацитет за съхраняване на информация върху новите носители; надеждност на новите носители – при оптичния диск е от няколко различни параметъра, по-малка вероятност за дефекти, устройствата за четене и презапис са с по-ниски цени и по-устойчиви във времето и условията (Boshnyakova, 2005: 47); съхранение на изключително малка площ; улеснено транспортиране чрез възможностите на технологиите и по-голяма бързина и улеснение при обработката на документите.

Освен предимства електронните документи имат и няколко недостатъка, макар някои от тях да остават спорни:

За пълноценното използване на електронни документи се налага изграждането на нова компютърна инфраструктура за бърз и сигурен пренос на данни; трябва да се обърне внимание на сигурността на

информацията, която да се защити срещу посегателствата на недобросъвестни потребители; липса на съответни норми, откъдето произтичат проблеми при обмяната на информация и несигурност по отношение на трайността на новите носители. Мненията по този въпрос се различават, като се имат предвид следните две бележки: бързата еволюция на технологията води до необходимостта от периодично обновяване на копията и приспособяване към новите системи, носители и оборудване и периодично презаписване на информацията на нови носители, за да се избегне нейното повреждане или изгубване.

Като **извод** се очертава твърдението, че видовете документни информационни потоци през XXI век ще бъдат два – на хартиен носител и на нетрадиционен носител в цифров вид, като се наблюдава двустранна трансмисия между хартиена и цифрова версия. Днес се говори за общо културно пространство в рамките на ЕС, в което всяка от участващите държави ще запази националната с идентичност. Документната информация, като част от културно-историческото наследство, представлява точно тези съкровища, с които се гордее всяка страна и които ще продължат да я правят неизменна част от човешката култура в рамките на общоевропейското културно пространство.

Дигитализацията като метод – същност, цели и задачи

Според терминологичния онлайн речник „Литературата в медийната среда“, създаден от екипа на доц. Ина Христова, дигитализацията е процес на конверсия (трансформация) на информация на аналогов носител (текст, звукови и видеосигнали, телефонни импулси) в дигитална форма с помощта на електронни устройства по метода на сканиране, който обхваща процесите на преобразуване на аналоговата информация в цифрова. „Дигитализация“ и „цифровизация“ се разглеждат като близки понятия. Това позволява информацията да бъде обработвана, съхранявана и предавана в дигитална среда чрез компютърни мрежи, сателит, интернет, социални мрежи – WEB 2.0, мрежи от знания – WEB 3.0, до потребителя независимо от неговото местоположение¹. При дигитализацията информацията на аналогов носител се преобразува в множество от дискретни стойности, наречени пиксели или цифрови величини, с помощта на т.нар. бинарен (двоичен) код, при който числовите стойности се представят чрез две цифри – 0 и 1. Най-малката единица за количество информация в компютърна среда се нарича бит (англ. bit), а байтът (англ. byte) отбелязва най-малката единица обем на информация, която компютърът може да адресира, и обикновено се състои от осем бита. В дигитален формат информацията представлява множество обекти, които

могат да бъдат структурирани по различен начин – да бъдат произволно свързани един с друг, да бъдат части един от друг, да се припокриват и др.

За начало на дигитализацията се смята 1961 г., когато тя за първи път се прилага в Конгресната библиотека на САЩ. Дигиталната библиотека е компютърно базирана информационна система, която съдържа структурирани по определени критерии дигитални колекции от различни видове информационни ресурси и предоставя достъп до тях във вид, удобен за потребителя. Дигиталните колекции са съвкупност от дигитални копия.

Дигиталните библиотеки намират конкретна реализация след 1971 г., след като официално стартира „Проект Гутенберг“². Като резултат от него се променя схващането за изчислителната машина като извършител на изчисления и ѝ се възлагат нови задачи, като въвеждане, съхраняване и търсене на обикновените печатни източници във вид на текстови файлове.

Основните цели на дигитализацията са запазване на аналоговите информационни ресурси и дълготрайното им съхранение под формата на дигитални копия, както и осигуряване на достъп до тези копия чрез дигитални устройства и мрежи и събирането им в дигитални библиотеки. Дигитализацията се разглежда не само като процес на дигитализиране на традиционни информационни потоци, но и като среда, интегрираща дигитални ресурси, услуги и специалисти с необходимите знания и умения на равнището на технологиите на тази среда, свързани със създаването, съхранението, достъпа, използването, разпространението, сигурността и защитата на информацията³. Дигитализацията осигурява достъп до информация в глобалната мрежа едновременно на много потребители, без ограничения във време и пространство, интеграция на нееднородни информационни потоци, както и по-богати възможности за тяхната обработка, структуриране и категоризиране, употреба и трансфер, но с това изисква и налага нови форми и стандарти за защита на авторското право и интелектуалната собственост (Eftimova, 2020).

Методите на цифровизация зависят от вида на обекта – дали е текст, снимка, архитектурен обект, аудиоматериал, видеоклип и т.н. Технологиите, използвани при дигитализацията, се състоят от специализиран хардуер, софтуер и мрежи; техническата инфраструктура включва протоколи и стандарти и предполага наличието на политики и процедури за работния процес, поддръжката, защитата и др. Например при дигитализацията на колекции от произведения на изкуството интересни резултати са постигнати чрез използването само на фотоаграфска и видеотехника, както и на рентгенови апарати, 3D и лазерни скенери, оборудване с инфрачервена и ултравиолетова светлина. При дигитализацията на триизмерни (3D) обекти се използват техники, основани на реалността. Примери в това отношение са фотограметрията,

лазерното сканиране и технологията LIDAR (Light Identification Detection and Ranging) за получаване на информация за отдалечени обекти чрез осветяването им и анализиране на отразената светлина. Използват се хардуер и софтуер за метрично изследване на реалността, такава, каквато е, и за триизмерно документиране на действителното видимо състояние на даден обект с помощта на снимки, данни за отдалеченост, компютърни чертежи и карти, класическо геодезично заснемане (GPS, totalstation и др.).

Дигитализираното съдържание може да бъде споделено чрез различни канали: обикновени уебсайтове и блогове, телевизия, смартфони и таблети и т.н. То може да бъде под различни форми, като GPS координати, указващи местоположението на обекти, описателен текст в писмен или говорим електронен формат, дигитална музика и снимки, филми, видеоклипове и видеоуроци.

Като най-важен извод от изследването се очертава необходимостта от дигитално представяне на културното наследство, което да се базира върху разбирането, че съвременният свят е навлязъл в нов етап от своето развитие. Етап, през който се формира нов тип общество – информационното общество, с присъщите си характеристики на обмен на информация и културна комуникация в реално време.

Дигитализацията е необходима, защото архивите не само трябва да предоставят дигиталните документи на заинтересованата публика, но и да гарантират тяхната автентичност и цялост в морето от дигитални копия на един и същ документ. Прогресът в технологиите днес позволява да се обработва, съхранява, възстановява и предава информация в каквато и да е форма – картина, звук или данни, независимо от разстоянието, времето и обема ѝ. Тази революция дава нови, огромни възможности за развитието на човешката интелигентност, създавайки средства, които променят начина да се комуникира, да се работи заедно, да се живее съвместно. Електронните документи и архиви заемат важно място в този прогрес, спомагайки за подобряване на комуникацията. Дигитализацията на архивите гарантира сигурността и запазването на физическото състояние на документите, реставрацията и консервацията на повредените документи се извършват, преди да бъде направена дигитализацията.

Библиотеките и архивите, които вече са натрупали сериозни дигитални масиви, започват да осмислят по нов начин постиженията си в дигитализацията. На преден план в техните бъдещи програми изпъкват планирането и осъществяването на разнообразни дейности, свързани с поляризиране на дигитализираното културно наследство и неговото оптимално използване, с въвличане на по-широки групи граждани в общи прояви. Дигитализацията позволява да се съхрани голяма част от

изчезващото архивно наследство и да се направи по-леснодостъпно за по-голяма аудитория.

Важно е да се направи реална оценка на състоянието и перспективите за развитие на дигитализация в българските библиотеки, за да се отговори на промените в обществото, на промени в информационната и цифровата инфраструктура на обществото. С тези бързи темпове на развитие в технологично отношение, днес дигитализацията се очертава като един от най-използваните методи за популяризиране на културно-историческото наследство и без нея общото ни европейско културно пространство би било много бедно. Реалността днес е такава, но трябва да бъдем подготвени за бъдещата визия на представянето на документното ни наследство, тъй като развитието на информационните технологии е с галопиращи темпове, което е предпоставка за нововъведения в тази насока.

Благодарности: Докладът се реализира като част от дейностите по проект с Договор № КП-06-M45/1 от 30.11.2020 г. на тема: „InfoLIB: Изграждане на информационно-библиотечна интерактивна платформа по хуманитаристика“ по Конкурс за финансиране на фундаментални научни изследвания на млади учени и постдокторанти – 2020 г., на Фонд „Научни изследвания“.

БЕЛЕЖКИ

¹ **Дигитализация.** Литературата в медийната среда : Терминологичен онлайн речник.// <https://litmedia.wordpress.com/%D1%80%D0%B5%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8-%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B8/%D0%B4%D0%B8%D0%B3%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B7%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F/> [Online 18.11.2021].

² **Project Gutenberg.**// <https://www.gutenberg.org/> [Online 18.11.2021].

³ **Литературата** в медийната среда : Терминологичен онлайн речник.// <https://litmedia.wordpress.com/%D1%80%D0%B5%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8-%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B8/%D0%B4%D0%B8%D0%B3%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B7%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F/> [Online 18.11.2021].

ЛИТЕРАТУРА

Анчова, Калинка, Славян Барутчийски, Майя Бурмова и др. (2007). *Речник на българската архивна терминология.* // https://electronic-library.org/books/Book_0004.html [Online 18.11.2021].

Бошнякова, П. Електронните документи в архивната теория и практиката. (2005). *АПр.*, № 3–4, 47.

Гергинов, К. Документът и документирането в представите и речника на българина. (1982). *ИДА, № 44*, 5–22.

Закон за електронния документ и електронния подпис. (2001). *ДВ, № 34*, 6.04.2001.

Закон за НАФ. *ДВ, бр. 57 от 13.07.2007 г.*

Нейкова, А. (2007). *Архиви и общество*. София: Софи-Р, с. 4.

Речник на българската архивна терминология. (2002). В. Търново, УИ на ВСУ „Черноризец Храбър“.

Тодоров, Ю. *Електронни документи и архиви* (2014). София, УИ на СУ [Online 18.11.2021]. <http://www.clio.uni-sofia.bg/bg/archivistika/SToeLECTdoc.pdf>.

Eftimova, S. Digitization of Documentary Heritage from the Period of the Bulgarian National Revival: Examples of the Activities of Regional Libraries in Bulgaria. // INTED2020 Proceedings, 14th annual International Technology, Education and Development Conference, Valencia, 2–4 March, 2020, pp. 4570–4576. doi: 10.21125/inted.2020.1270.

REFERENCES

Anchova, K., S. Barutchiyski, M. Burmova i dr. (2007). *Rechnik na balgarskata arhivna terminologia*. // https://electronic-library.org/books/Book_0004.html [Online 18.11.2021].

Boshnyakova, P. Elektronnite dokumenti v arhivnata teoria i praktikata. (2005). *APr., № 3–4*, 47.

Gerginov, K. Dokumentat i dokumentiraneto v predstavite i rechnika na balgarina. (1982). *IDA, № 44*, 5–22.

Zakon za elektronnia dokument i elektronnia podpis. (2001). *DV, № 34*, 6.04.2001.

Zakon za NAF. *DV, br. 57 ot 13.07.2007 g.*

Neykova, A. (2007). *Arhivi i obshtestvo*. Sofia: Sofi-R, s. 4.

Rechnik na balgarskata arhivna terminologia. (2002). В. Tarnovo, UI na VSU „Chernorizets Hrabar“.

Todorov, Yu. Elektronni dokumenti i arhivi (2014). Sofia, UI na SU [Online 18.11.2021]. <http://www.clio.uni-sofia.bg/bg/archivistika/SToeLECTdoc.pdf>.

Eftimova, S. Digitization of Documentary Heritage from the Period of the Bulgarian National Revival: Examples of the Activities of Regional Libraries in Bulgaria. // INTED2020 Proceedings, 14th annual International Technology, Education and Development Conference, Valencia, 2–4 March, 2020, pp. 4570–4576. doi: 10.21125/inted.2020.1270.

PROBLEMS IN THE DIGITALIZATION OF LITERARY CULTURAL HERITAGE

Abstract: *At the beginning of the research, some of the basic concepts directly related to the processes of digitalization and the preservation, preservation and protection of literary cultural heritage are considered. The structure and*

development of the elements, communications, and document flow that the European cultural space strives for to encourage the exchange of scientific information and cultural communication between the countries are also examined. The second part of the study presents the process of digitalization as a technical method, which shows in practice how to apply the method and using what methods (devices, characteristics). The positive and negative sides of working with electronic documents and archives are considered. The study also gives a brief theoretical and methodological idea of digitalization in archives and applications and in cultural institutions.

Keywords: *archival heritage; documentary heritage; archive; document; electronic document; digitalization; digital archive; digital library*

Chief Assist. Prof. Nadezhda Tomova, PhD

University of Library Studies and Information Technologies
119, Tsarigradsko shose Blvd.
E-mail: n.tomova@unibit.bg

Irena Ilieva

University of Library Studies and Information Technologies
119, Tsarigradsko shose Blvd.
E-mail: iren_1974@abv.bg

Neli Ninova

University of Library Studies and Information Technologies
119, Tsarigradsko shose Blvd.
E-mail: neli.ninova1@abv.bg

Dimitar Dimitrov

University of Library Studies and Information Technologies
119, Tsarigradsko shose Blvd.
E-mail: d.dimitrov@unibit.bg

НОВИ ПОДХОДИ И ИНОВАЦИИ
NEW APPROACHES AND INNOVATIONS

ПРОУЧВАНЕ ОТНОСНО ЗНАЧЕНИЕТО НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА
НА КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО В БЪЛГАРИЯ

Деница Младенова

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: С дигитализацията се създават предпоставки за появата и утвърждаването на нови модели на опазване на културното наследство. Дигиталната конверсия реализира на практика неговата „дематериализация“. Дигиталният код дава неограничени възможности за съхраняване на културното наследство чрез пресъздаване в материални обекти. В рамките на изследването е проведена анкета сред директорите на някои от големите регионални библиотеки и музеи в България, занимаващи се с дигитализация на съдържанията се в библиотечните им фондове и музейни експозиции артефакти и обекти на материалното и нематериалното културно наследство на страната. Анкетата се състои от 7 въпроса, свързани със значението на дигитализацията за опазване на културното наследство, и с резултатите от тяхната практика в тази област. Те са фокусирани върху нагласите, възприемането на добрите практики за дигитализация, провежданите политики и реализираните проекти, необходимостта от усъвършенстване на законодателната регулаторна база за стимулиране на дигиталната трансформация на културното наследство и използване на възможностите на последните постижения на новите технологии за неговата социализация и пренос към следващите поколения.

Ключови думи: културно наследство; библиотеки; музеи; дигитализация

Дигиталните технологии създават нови възможности за разкриване, пресъздаване и опазване на културното наследство. Дигитализацията представлява инструмент за неограничен достъп, популяризиране и предаване от поколение на поколение на културното наследство, но също и

възможност за съхраняване на културното многообразие за бъдещето, конкретно – в Европа, както и в света.

Програмите на Европейския съюз през последните 20 години – от Digital Europe: i2010¹ до Horizon 2020², очертават като приоритет създаването на инструменти и платформи за дигитализация на самобитното културно наследство за всяка страна, регион, етническа група в Европа, за постигане на главната цел – превръщането на културата на Европа в общодостъпна виртуална среда на споделяне и „постигане на общоевропейска колективна културна памет и идентичност“ (Кг. Dencheva, Mladenova, R. Dencheva, 2018).

В рамките на дисертационно изследване на тема „Дигитални ресурси на КИИ и модели за създаване на медийно съдържание в онлайн среда“ посредством Google формуляр е създадена анкета, съдържаща въпроси, свързани със значението на дигитализацията на културното наследство в България, които са формулирани по следния начин (Mladenova, 2020):

Как бихте оценили значението на дигитализацията за опазване на КИИ в резултатите от Вашата практика:

1. Съхраняване на оригиналите
2. Съхраняване на автентичност
3. Популяризиране на КИИ
4. Достъпност по всяко време и място
5. Укрепване на функциите на институцията (дигитална трансформация)
6. Рефлексии върху персонала – промяна на качеството и съдържанието на дейности, нови компетентности
7. Моля, формулирайте конкретни задачи за дигитализация на съхраняването във Вашата институция (по съдържателен, хронологичен и авторски критерий).

Въпросите от анкетата бяха изпратени до дванадесет директори на регионални библиотеки, в това число директорите на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ в София и Народната библиотека „Иван Вазов“ в Пловдив, както и до петима директори на музеи в страната, занимаващи се с дигитализационна дейност, сред които директорите на ЦБ на БАН, Регионален исторически музей – София, Етнографски музей на открито „Етъра“, Регионална библиотека „П. Р. Славейков“, Библиотеката на НБУ и др. В резултат на това отговор беше получен от директорите на пет библиотеки: ЦБ на БАН, Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, Регионална библиотека „П. Р. Славейков“, Библиотеката на НБУ, Регионална библиотека „Пенчо Славейков“, както и от директорите

на три музея – Регионален исторически музей – София, Етнографски музей на открито „Етъра“, Регионален исторически музей – Ямбол.

На базата на получените отговори относно дигитализацията на обекти на материалното и нематериалното културно наследство на България може да бъдат формулирани следните изводи:

1. Дигитализацията се очертава като най-перспективния метод за изваждане от активен оборот на застрашените обекти на КИН – ръкописи, старопечатни, редки и ценни издания и др. След като е цифровизиран (с достатъчно добро качество), оригиналът може да бъде подложен на дезинфекция, реставрация и консервация за дългосрочно запазване в щадящи условия (например в аноксична капсула) (Aleksandrova, Tsvetanska, 2017). Дигитализацията е значима най-вече поради факта, че се създава дигитална версия на оригиналния предмет, която би могло да се използва, в случай че той пострада или има опасност за неговото повреждане при използването или експонирането му.

2. Осигуряването на публичен достъп до дигиталното копие налага съобразяване с автентичното информационно съдържание на оригиналния документ, който да е снабден с коректни и ясни за потребителя метаданни. Процесът на съхраняване на музейните експонати е двустранен – от една страна, предметите се популяризират в публичното пространство и социалните мрежи, като по този начин част от аудиторията губи мотивация за реален допир с експонатите; от друга страна, това би заинтригувало друга част от публиката.

3. Дигиталното копие лесно се добавя към множество различни електронни ресурси – каталози, онлайн библиотеки, репозиториуми и т.н. Чрез търсещите машини (с общо предназначение или специализирани), както и с помощта на подходящи социални или професионални мрежи информацията се разпространява удобно и бързо до аудиторията, за която е предназначена.

4. Експонирането на колекциите на сайтовете на библиотеките и музеите позволява достъп до тях на по-голям кръг от хора от различни аудитории по всяко време и на всяко място, независимо от местоположението на музеите, библиотеките и галериите.

5. Дигиталната трансформация (ДТ) дава възможност на традиционно аналогово-ресурсните организации отново да присъстват и дори да бъдат фактор на информационния пазар. Чрез ДТ библиотеките реално успяват да достигнат до по-голяма и по-разнообразна аудитория, да фокусират дейността си, да подобряват потребителското преживяване. По-лесно се прилагат стратегии и модели за оптимизиране и подобряване на ефективността на разходите. Благодарение на външни партньорства

музеите затвърждават функционирането си като институции, опазващи културното наследство в областта на дигитализацията.

6. Дигитализацията, в съчетание с дигиталната трансформация, наложи естественото, плавно еволюиране на традиционните библиотечни функции във все по-технологични и комплексни дейности. Промениха се начинът за достигане до читателите и комуникацията с тях. Промениха се и очакванията и нагласите на читателите, което доведе до развитието и разширяването на обхвата на справочно-консултантската дейност. Голям скок се отчита и в работата на IT отделите – оформят се допълнителни центрове за дигитализация, разширяващи и допълващи функционалността на предходните. Всичко това е свързано с постоянно повишаване на квалификацията и самоусъвършенстване, мотивирани от позитивните нагласи сред служителите относно пътя на развитие на библиотеките.

Постепенното изместване на основната функция на институциите на КИН – музеи, библиотеки, архиви, галерии – „от владеене към достъп“ става в най-пълна степен осъществимо с появата и разпространението на дигиталните технологии в онлайн среда, което поражда нови модели на създаване и разпространяване на медийно съдържание във всички аспекти на развитието на медийните технологии и тяхното въздействие върху развитието на обществото.

Българските музеи и библиотеки следват развитието на технологиите на световно равнище и активно съдействат за опазването на многообразието на културното наследство на Европа чрез участието си в глобални, европейски и регионални проекти. Такива например са проектите:

„TOGETHER: Общо културно наследство без граници“, реализиран в периода 2017 – 2019 г., обединява усилията на две регионални културни институции от двете страни на границата – Регионален исторически музей – Бургас, България, и Дирекцията за култура и туризъм на област Къркларели, Турция³. Основните дейности, извършени по проекта, са реставрация, консервиране и създаване на достъпна за посетители туристическа инфраструктура към археологическите разкопки в средновековната крепост „Акве Калиде Терма“ край Бургас и изграждане на довеждащ път с прилежащи съоръжения – тротоари, паркинг и улично осветление, до изсечения в скалите манастир „Св. Никола“ в Къйкъкой. Проектът включва и иновативни дейности по дигитализация на артефакти и археологически находки с цел осигуряване на максимален достъп до културно-историческото наследство с въвеждането на информационни и комуникационни технологии.

„Дигитализация и визуализация на най-важните музейни колекции на традиционни костюми и бижута“, реализиран по програмата

„INTERREG – ИПП България – Сърбия 2014 – 2020“ за трансгранично сътрудничество, финансирана от Европейския съюз. Той е резултат от трансграничното културно сътрудничество и съвместната работа на Народен музей – Ниш, Сърбия, и Регионалния исторически музей – Перник. Проектът е фокусиран върху използването на съвременна 3D лазерна сканираща технология с акцент върху традиционното облекло и накити от XVIII и XIX век, организиране на съвместни дейности и събития в Перник и Ниш (изложби, семинари, работни срещи и симпозиуми). Проектът съдържа разнообразни иновативни елементи – въвеждане на нови технологии и ноу-хау в сферата на представянето и съхраняването на културното наследство, както и създаване на единна информационна мрежа, чрез която съвместно да се популяризира културното наследство. В рамките на проекта е създаден първият виртуален музей в региона; изграден е съвместен интернет портал на двата музея, където са показани дигитализирани традиционни костюми и накити с 3D технология и подходящ придружаващ текст; 3D записите на музейните експонати, направени чрез използване на нови технологии, са неразделна част от базата данни на глобалната информационна мрежа.

„Дигитализация на културното наследство – достъпен портал към историческата памет“⁴ – в рамките на проекта са създадени четири дигитализационни центъра, в които е документирана културната история на България. Реализацията на проекта води до запазване на фонда на културните институти по начин, който позволява по-лесна достъпност до уникалното културно наследство, осигурява равен и свободен достъп на гражданите и гостите на столицата до качествен пакет културни услуги и до богатите уебколекции.

Интерактивната експозиция осигурява съхранението на оригиналните архиви и артефакти на Столична библиотека, Софийска градска художествена галерия и Музея за история на София в един иновативен технологичен формат, позволяващ лесен достъп до него от различни устройства и от различни географски региони. По този начин се компенсира невъзможността фондът да бъде изложен в постоянни експозиции, а потребителите могат да се възползват от всички дигитализирани обекти на тези културни институти. С помощта на специално разработен софтуер всички дигитализирани единици са приведени във формат, подходящ за публикуване в европейската мрежа за информация и обмен в областта на културното наследство – Европеана, чрез която се осигурява достъпът на академичните общности в Европа до дигитализираното съдържание на фонда^{5, 6}.

„Трансграничен център за информация и комуникация Долж – Враца“⁷ – в рамките на проекта е създаден общ уебпортал между двете най-големи публични библиотеки в двете погранични области – Враца и Долж, чрез който се предоставя свободен достъп на населението на България и Румъния до ценното дигитално богатство от колекции на двете библиотеки. Регионална библиотека „Христо Ботев“ дигитализира 5 колекции от фонда на отдел „Краезнание“:

- Колекция от фотокартички и снимки от миналото на врачанския край. Те са разделени тематично и включват: природни и културни забележителности, празничен календар, бит и традиции, личности и др.;
- Колекция от автентични фолклорни записи от региона, които до момента се съхраняват на видео- и аудионосители на информация;
- Колекция от местни периодични издания – юбилейни листове, сборници и алманаси;
- Поредица „Роден край“ – сборници с фолклорни материали от целия врачански край, и поредица „Наследство“ – сборници с материали, представяни през годините на регионалната краеведска конференция „Миналото на родния край – послание към бъдещето“, и презентациите, снимковия материал и записите, предоставени ни на тези конференции;
- Ценна колекция за живота и делото на Христо Ботев, в която са включени документи, свързани с традицията на Ботевите чествания във Враца и похода „Козлодуй – Околчица“, афиши, покани, програми и др.

Проведеното проучване на състоянието на дигитализацията в българските библиотеки и музеи показва, че липсва единен портал за представяне на дигиталните ресурси на българските институции. Много от реализираните проекти утвърждават добри практики и допринасят за дигиталната трансформация в социокултурната сфера. Създаването на единна система за дигитални ресурси на културно наследство би извела страната ни в по-добра позиция и при представянето в Европа. По този начин ще бъдат избегнати и много от регистрираните при дигитализацията на възрожденското ни книжовно наследство проблеми (Zlatkova, Angelova, 2019).

Допитването до ръководителите на най-успешно участващите в дигиталната трансформация културни институции на България показва, че техните постижения се дължат на: 1) успешното прилагане на модерния мениджмънт; 2) поставянето на проблема с дигитализацията на съхраняваните обекти на културното наследство като първостепенна задача

на ръководените от тях институции в съвременната информационна среда, респективно тяхното оцеляване в социума и в бъдеще.

БЕЛЕЖКИ

- ¹ **Програма** на ЕС „Digital Europe: i2010“ <https://www.telework.ro/en/the-digital-europe-i2010-initiative/>
- ² **Програма** на ЕС „Horizon 2020“ <https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/home>
- ³ **Официален сайт** на проект „TOGETHER: Общо културно наследство без граници“, <https://www.mrrb.bg/bg/infrastruktura-i-programi/programi-za-teritorialno-sutrudnichestvo-2014-2020/interreg-ipp-bulgariya-turciya-2014-2020/> (30.08.2021).
- ⁴ **Дигитална библиотека** на Столична библиотека <https://www.libsofia.bg/page/bg/resursi/digitalna-biblioteka/>
- ⁵ **Europeana pro** // Official website. Available from: <https://pro.europeana.eu/> (26.08.2021).
- ⁶ **EuropeanaLocal** // Europeana – Official website. Available from: <https://pro.europeana.eu/project/europeanalocal> (26.08.2021).
- ⁷ **Уебпортал** по Проект „Трансграничен център за информация и комуникация Долж – Враца“ <http://www.cbcic.ro/bg>.

ЛИТЕРАТУРА

- Александрова, К., И. Цветанска.** (2017). Опазване на документалното наследство в институциите на паметта. *Библиотека, бр. 4.*
- Върбанова-Денчева, К., Д. Младенова, Р. Денчева.** (2019). Дигиталните технологии и изчезващите занаяти на България – оптимистичен сценарий за опазване на културното наследство (с. 101–114). В: *Обществото на знанието и хуманизмът на XXI век.* Сб. докл. XVI Нац. науч. конф. с межд. уч., 1 ноември 2018 г. София: За буквите – О писменехъ, ISSN 1314-7099.
- Младенова, Д.** (2020). *Дигитални ресурси на КИИ и модели за създаване на медийно съдържание в онлайн среда,* дисертационен труд.
- Zlatkova, P., G. Angelova.** (2019). The Bulgarian Libraries and Their Experience in Digitizing Rare Books and Special Collections, ICERI2019 Proceedings, pp. 3864–3871.

REFERENCES

- Aleksandrova, K., I. Tsvetanska.** (2017). Opazvane na dokumentalното nasledstvo v institutsiite na pametta. *Biblioteka, br. 4.*
- Varbanova-Dencheva, K., D. Mladenova, R. Dencheva.** (2019). Digitalnite tehnologii i izchezvashite zanayati na Bulgaria – optimistichen stsenarij za opazvane na kulturnoto nasledstvo (s. 101–114). V: *Obshtestvoto na znaniето i humanizmat na XXI vek.* Sb. dokl. XVI Nats. nauch. konf. s mezhd. uch., 1 noemvri 2018 g. Sofia: Za bukвите – O pismenehy, ISSN 1314-7099.

Mladenova, D. (2020). *Digitalni resursi na KIN i modeli za sazdavane na mediyno sadarzhanie v onlayn sreda*, disertatsionen trud.

Zlatkova P., G. Angelova. (2019). The Bulgarian Libraries and Their Experience in Digitizing Rare Books and Special Collections, ICERI2019 Proceedings, pp. 3864–3871.

RESEARCH ON THE IMPORTANCE OF DIGITIZATION OF CULTURAL HERITAGE IN BULGARIA

Abstract: *With digitalization, preconditions are created for the emergence and establishment of new models of cultural heritage protection. Digital conversion practically realizes its “dematerialization”. The digital code provides unlimited possibilities for preserving the cultural heritage by recreating it in material objects. As part of the study, a survey was conducted among the directors of some of the major regional libraries and museums in Bulgaria dealing with the digitization of artifacts and objects of tangible and intangible cultural heritage of the country contained in their library funds and museum exhibits. The survey consists of 7 questions related to the importance of digitalization for the preservation of cultural heritage and the results of their practice in this area. They are focused on the attitudes, the adoption of good practices for digitalization, the implemented policies and implemented projects, the need to improve the legislative and regulatory framework to stimulate the digital transformation of cultural heritage and use the latest advances in new technologies for its socialization and transfer. in future generations.*

Keywords: *cultural heritage; libraries; museums; digitalization*

Assistant Denitsa Mladenova, PhD

University of Library Studies and Information Technologies

119, Tsarigradsko shose Blvd.

1784 Sofia, Bulgaria

E-mail: d.mladenova@unibit.bg

НОВИ ПОДХОДИ И ИНОВАЦИИ
NEW APPROACHES AND INNOVATIONS

КАК ЩЕ СЕ ОТРАЗИ КОРОНАВИРУСЪТ
НА ПИСМЕНИТЕ КОЛЕКЦИИ?

Искра Цветанска

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: Статията има за цел да представи кои са най-безопасните методи за опазване и съхраняване на писмени материали в ерата на коронавирусната инфекция. Изяснен е механизмът на действие на дезинфектантите и е подчертано, че книгите и историческите материали могат да бъдат повредени необратимо от прилагането на различни дезинфекционни препарати. Посочена е карантината като най-полезна, за да можем да опазим и съхраним писмените колекции, да ги разгръщаме безопасно и с мисълта, че вместо вируси в тях се крие само познание.

Ключови думи: писмени колекции; дезинфектанти; карантина; коронавирус; опазване

След като масово по света започна разхлабване на противоепидемичните мерки, се заговори за дългосрочния ефект от коронавируса. Директорите, зарадвани от отварянето на културните си институции, започнаха да определят кои са най-добрите начини за дезинфекция на пространствата, вслушвайки се в съветите на реставраторите, които определят кои са най-безопасните методи, за да се запазят писмените колекции както от коронавируса, така и от дезинфекциращите препарати. Този въпрос е актуален и за издателите, които в стремежа си да удовлетворят нуждите на своите читатели, вече трябва да мислят и за безопасността на клиентите. Понякога книготърговските пратки са интернационални и при транспортирането си минават през „няколко ръце“.

Въпросът, който ме вълнува, е как да запазим писмените колекции от дезинфектантите. Необходимо е да се подхожда с изключително внимание, защото няма доказателства как дори и най-щадящите дезинфектанти биха си взаимодействали с мастилата. Прегледах списъка с препоръчани

продукти за дезинфекция, разпространен от Световната здравна организация, и потърсих препарат, който да е щадящ за писмени колекции.

Какво представляват дезинфектантите и има ли подходящи за писмените колекции?

Дезинфектантите унищожават микроорганизмите, като вируси или бактерии, върху вътрешните слоеве или инертни повърхности, действат като антимикробни агенти. Невинаги обаче те са активни срещу всички видове микроорганизми, като например бактериалните спори, за разлика от стерилизацията, която убива всички видове микроорганизми чрез екстремни физически или химически процедури. Механизмът на дезинфекция включва унищожаване на клетъчната стена на микробите и дезинфектантът влиза в техния метаболизъм, за да ги унищожи или инактивира.

Предлагат се много дезинфектанти за дезинфекция на различни повърхности – алдехидни, перокси препарати, фенолни, кватернерни амониеви, хипохлорити и др. Те се състоят от химически вещества, способни да дезинфекцират микроорганизми, които могат да бъдат суспендирани в различни среди, като въздух, алкохол, съединения на базата на кватернерен амониев катион, алдехиди, окислителни и т.н. Най-често съставките на дезинфектантите са избелващи и окисляващи продукти, които трайно биха повредили документите, които се третират с тях. Тези на спиртна основа могат да се използват за дезинфекция на ключове на лампи, дръжки на врати, седалки на столове, но в никакъв случай – за писмени колекции. Изтриването на корицата със спирт далеч не означава, че тази книга вече е безопасна. Разглеждайки списъка с около 100 артикула – дезинфектанти, не можах да се спра на някой, който да е ефективен и безвреден за писмени колекции (Suman, Mohd, Haleem... 2020). Направи ми впечатление продукт на базата на тимола и се заинтригувах от него, защото тимолът се съдържа в много дезинфекционни препарати, и то рекламирани като екологични. След като проучих химическата формула на тимола, се обнадежих, че такъв препарат би могло да се прилага, тъй като няма да окаже негативно влияние върху мастилата и писменият документ няма да бъде изложен на риск. Въпросът е дали, ако днес се приложи препарат на базата на тимол, в бъдеще няма да протече някоя неочаквана химическа реакция и да катализира деструктивните процеси на естествено стареене на писмените колекции. Ние, реставраторите и експертите по опазването, не можем да си позволим в ерата на коронавируса да катализираме процесите на деструкция на писмените материали с цел ликвидирането на вируса. Това е така, защото книгите и историческите материали може да бъдат повредени необратимо от дезинфекционни препарати.

Изоляцията е предпочитан метод за справяне с дезинфекцията на писмени колекции. Това ще причини най-малко потенциални щети на ресурсите и ще осигури безопасна среда за обществеността след изминаване на подходящ период от време. Въз основа на обширен преглед на литературата препоръчваме изолирането на колекция за минимум 9 дни. Някои биха казали 3 дни, но смятаме, че предпазливостта е пътят, по който трябва да вървим. Изоляцията може да се извърши и на ниво книга – тя да се постави в пластмасова торбичка с цип, етикетирана с информация за датата, в която е опакована. Не е желателно да се предприемат широкомащабни дезинфекционни действия на всички колекции или цели библиотечни и музейни пространства, без да знаете потенциалните въздействия върху колекциите и музейните обекти. Например предполага се, че може да се използва мокра мъгла от биоциден разтвор, който се основава на четвъртично амониево съединение. Това не е опция, защото много от колекциите и музейните материали ще си взаимодействат по различен начин с биоцидния разтвор.

Прави впечатление, че много библиотеки в страната закупили стерилизатори с ултравиолетова светлина за дезинфекция на книги в условията на COVID-19. Въпреки че данните са ясни – с UV гермицидно излъчване се убиват и инактивират вируси, трябва да се има предвид, че това излъчване е със специфична честота, с дължина на вълната 264 нанометра или 365 нанометра. Не успях да намеря надеждна изследователска статия, която да препоръчва UV за COVID-19. UV при дълги експозиции може да повреди необратимо писмените колекции. Исках да разбера дали мога да използвам UV, колко светлина ми е необходима, каква сила на светлината и за колко време. И не успях да намеря източници, които да дават отговор на тези въпроси.

Какви предпазни мерки трябва да вземем, когато почистваме и дезинфекцираме повърхности?

Използване на сапунен и воден разтвор за почистване, след което може да сме в състояние да използваме алкохол за триене, 2-пропанол, изопропилов алкохол – това са едни и същи имена при 70% разтвор. Микрофибърните кърпи са добър избор за почистване. Те не убиват бактерии, вируси и други микроби по начина, по който го правят химикалите, но физически премахват микробите от повърхностите. Изберете „екологично предпочитани“ продукти, които са сертифицирани, за да съдържат по-малко вредни химикали от традиционните (Pargmar, Kaur, Kapil..., 2019). Сертифицираните продукти не трябва да съдържат съставки, за които е известно, че допринасят за получаването на астма, рак, дразнене на дихателните пътища, чернодробни, бъбречни заболявания или други болестни състояния.

Изискването за използване на сертифицирани продукти трябва да бъде част от програмата за здраве и безопасност и свързаните планове за почистване и дезинфекция. Използването на почистващо оборудване, предназначено да намали количеството на необходимите химикали, помага за предотвратяване на наранявания, контрол на кръстосаното замърсяване и ефективно улавяне на мръсотия, прах, микроби и др. Примерите включват изтривалки, високоефективни прахосмукачки, абсорбиращи частици (HEPA), кърпи от микрофибър и енергоспестяващи машини за пода. Желателно е почистването да се извършва от професионални фирми. Рисковите места са твърде много – плотовете на работните бюра, дръжките на вратите, кориците на книгите, екраните на мониторите. Засега не се намира информация, която да отговаря на специфичния въпрос: как точно се пренася вирусът чрез книгите?

Пандемията от COVID-19 постави сериозни предизвикателства и пред целулозно-хартиената индустрия. Разработена е т.нар. „антиковидна хартия“ с антибактериална и вирусостатична функция, която се запазва през целия живот на хартията. Двойственият характер на тази специална хартия се изразява във факта, че тя започва да убива едновременно бактерии и вируси след контакт (Shen, Zhang, 2021; Jiang, Luo, 2020). Бактериите се убиват в рамките на една минута с ефективност над 99%. Настъпва пълно инактивиране. COVID тестовете потвърждават за вирусите, че след 10 минути инактивирането е около 70%, а след 30 минути всички на повърхността се инактивират (Lasheva, Todorova, Yavorov, 2020). Новостта на хартията се крие в специално разработен пълнител. Според Собек в пълнителя са фиксирани наноструктурирани цинкови и сребърни комплекси, които неутрализират и улавят вируси, бактерии и дрожди, но в същото време не се отделят от хартията и по този начин са безопасни за хората и околната среда. Според учените тези комплекси могат да бъдат фиксирани и върху други материали, например тъкани. Разработената антиковидна хартия може да се прилага в здравеопазването като превантивен материал, в сферата на опазването на културното наследство, както и на други работни места с повишен риск от инфекции.

Всички днес са единодушни, че една от главните задачи в коронавирусната ера е да бъдат опазени писмените колекции. Книгите и историческите материали могат да бъдат повредени необратимо от дезинфекционни препарати. Затова и карантината сега е най-подходяща в името на дълготрайното им съхраняване и опазване, за да можем да ги разгръщаме безопасно и с мисълта, че вместо вируси в тях се крие само познание¹.

Благодарности: Статията е по проект „Създаване на еко-химичен модел и лаборатория за обучение по опазване на писмено културно наследство“, финансиран от ФНИ, договор № КП-06-Н40/1 от 10.12.2019 г.

БЕЛЕЖКИ

¹ REALM project.// <https://www.oclc.org/realm/research.html> [Online 18.11.21]

ЛИТЕРАТУРА

1. **Lasheva V., D. Todorova, N. Yavorov.** (2020). Biocidal properties of paper – modern challenges. *Journal of Food and Packaging Science, Technique and Technologies*, 15, 24–26.
2. **Parmar, A., G. Kaur, S. Kapil, V. Sharma, S. Sachar, R. Sandhir, S. Sharma.** (2019). Green chemistry mediated synthesis of PLGA-Silver nanocomposites for antibacterial synergy: Introspection of formulation parameters on structural and bactericidal aspects. *Reactive and Functional Polymers, Volume 141. Pages 68-81*, ISSN 1381–5148, <https://doi.org/10.1016/j.reactfunctpolym.2019.04.018>.
3. **Wenning, S., T. Zhang** (2021). Multifunctional AgO/epoxy nanocomposites with enhanced mechanical, anticorrosion and bactericidal properties. *Progress in Organic Coatings, Volume 152*, 106–130.
4. **Qimeng, J., B. Luo.** (2020). Antibacterial composite paper with corn stalk-based carbon spheres immobilized AgNPs. *Materials Science and Engineering, Volume 113*, 111–112.
5. **Suman, R., M. Javaid, A. Haleem, R. Vaishya, S. Bahl, D. Nandan.** (2020). Sustainability of Coronavirus on Different Surfaces. *Journal of Clinical and Experimental Hepatology, Volume 10, Issue 4, Pages 386–390*, ISSN 0973-6883, <https://doi.org/10.1016/j.jceh.2020.04.020>.

HOW COVID-19 WILL AFFECT THE WRITTEN COLLECTIONS?

Abstract: *The article aims to present the safest methods for the preservation and storage of written materials in the era of COVID-19 infection. The mechanism of action of disinfectants is clarified and it is emphasized that books and historical materials can be irreversibly damaged by the application of various disinfectants. The quarantine is indicated as the most useful, to be able to preserve the written collections in order to deploy them safely to the readers.*

Keywords: *written collections; disinfectants; quarantine; COVID-19; protection*

Assist. Prof. Iskra Tsvetanska, PhD
University of Library Studies and Information Technologies
119, Tsarigradsko shose, Blvd.
1784 Sofia, Bulgaria
E-mail: i.cvetanska@unibit.bg

ТЕОРЕТИЧНИ АСПЕКТИ
THEORETICAL ASPECTSКРИЗАТА НА ПОЛИТИЧЕСКОТО ЛИДЕРСТВО
И ВЛИЯНИЕТО Ѐ В МЕДИЙНОТО ПРОСТРАНСТВО

Митко Димитров

Югозападен университет „Неофит Рилски“ – Благоевград

Резюме: Настоящата статия разглежда взаимовръзката между изграждането на политическите лидери и ролята на медиите в този процес, както и в процесите, свързани с кризата на лидерството на всички нива и във всички сфери на политическия живот. Отговорността пред обществото следва да бъде разпределена поравно между политиката и медиите.

Ключови думи: политика; лидерство; партии; комуникация; медии; общество

Съвременната политика се развива по определен модел. Политическите лидери са изразители на определена политическа идея, те са продукт на този модел и следват правилата му.

В книгата „Политическото животно“ авторът Джеръми Паксман¹ пише за Джон Олдърдайс², бивш лидер на Партията на обединението в Северна Ирландия, който е практикувал професия на психотерапевт. Според Олдърдайс опитът, придобит в политическия живот, е бил изключително полезен в работата му като психотерапевт. По принцип психоанализата се занимава с решаване на вътрешни конфликти на личността. Олдърдайс имал желание да помогне за разрешаването на сложния конфликт в Северна Ирландия.³ С огорчение споделя: „някои хора нямат интерес да потърсят начин за споразумение между противоречивите интереси на отделните страни. С всеки изминал ден политиката започва да се движи не около решаването на конфликти, а около способността на всеки политик да пробутва илюзии на своите избиратели. Проблемът на всеки политик и лидер е как точно го прави, след като осъзнава, че става дума за илюзии. Хората от света на бизнеса живеят с действителността, на която политиците обръщат гръб“ (Paksman, 2003: 417).

Демократичната система е своеобразен механизъм, с който регулираме и организираме живота си. В съвременното идеологиите са заместени от създаденото консуматорско общество. Ако живеем в идеален свят, навярно няма да се чувства остро нуждата от политици и от лидери. Политиците и лидерите, независимо от разочарованията, които носят, имат решаващо значение в обществения процес като цяло. Но така също те носят отговорност не само за формирането, а и за функционирането на медийната среда, въпреки общото желание и широко декларираната „независимост на медийния процес“. Политиците и лидерите, заедно с медиите, вдъхват все по-малко уважение и са далеч от времето, когато решаваха живота на милиони хора. Понастоящем гласоподавателите го виждат, а медиите го показват, че за политиците политиката е професия и повече бизнес и че никой политик не може да направи почти нищо или много малко извън партийната матрица. По силата на редица международни споразумения и занижения си и обезценен международен статус, политиката губи своя формат на идентичност, вследствие на което и политическото лидерство се обезличава. Все повече съдът е този, който решава правата на гражданите. Същевременно той се превръща от институция, която не служи като инструмент на правовия ред, а често изпълнява функции за преразпределяне на богатата на обществото.

Гигантските корпорации, а не изпълнителната власт, определят безработицата. Електоратът иска по-качествени обществени услуги, но се стреми да използва всякакви възможности да плаща по-ниски данъци. Стандартът на живот се повишава и като цяло обществото води по-спокоен живот. Когато то е уплашено, хората първо търсят защита в политиката и надежда в политическите лидери. Когато хората не са застрашени, за тях политиката се превръща в забавен жанр. От това следва твърдението, че откакто обществото счита политиката за нещо незначително, тя се превзема от незначителни хора. Редица висши ръководни фактори в политиката споделят безпокойството си от съществения дефицит на интелект и силно пониженото ниво на познание на хората, които искат да участват в политическия живот и държавното управление. Много характерно е, че за всеки политик и кандидат за политическо представителство не са от съществено значение решенията и последвалият от тях резултат за страната, обществото и отделния гласоподавател. Политиците се държат като актьори, които не се интересуват от художествената стойност, съдържанието, ценностите на пиесата, а от ролята, която ще получат в нея. Сър Джон Хоскинс⁴, който ръководи политическия отдел на Консервативната партия във Великобритания през последните 25 години на миналия век, е имал възможност за близък поглед върху механизма на политическия процес. Той установява, че „политикът не проявява интерес

към „метода“, а по-скоро приема света като платно, на което възнамерява да нарисува своя автопортрет и да се издигне, докато достигне висша общественно-политическа длъжност, а впоследствие да бъде обсипан с почести. Затова и политическият живот се върти около триумфа и провалите на отделните личности. Те изживяват своите биографии“⁵.

Преди два века Дизраели⁶, само на 22 години, издава своя първи роман, където пише за героя си: „Не съществува подлост или предателство, на което една политическа партия да не е способна. Няма достойнство в политиката“⁷. Това твърдение звучи все по-вярно и актуално както за политиката, така и за медиите. Налице е и още нещо твърде съществено – между политиката и медиите няма ясни граници, а мащабна зависимост, което показват и следните наблюдения:

- Медиите все повече определят дневния ред на политическия живот, а не отразяват самата политика;
- В един определен от медиите свят няма политика без контекст. Казано по друг начин, много неща в политическия процес се случват заради информирането;
- Надмощието на телевизията води до драматични размествания в медийната среда. Докато политиците са фиксирани върху печатните медии, то по-голямата част от населението е концентрирана върху телевизията. Появяването в телевизионен ефир прави политика значим. Теми, които не се разискават там, нямат отзвук в обществото;
- Поради неописуемо бързото навлизане на интернет, технологичния и иновативния растеж и вероятността хората да общуват само с компютъра, а животът им да е изграден и да съществува само в едно киберобщество и пространство, можем да прогнозираме, че ролята на стария модел печатни медии и издателския бизнес като цяло, придобива нови измерения. Старият модел печатни медии и издателският бизнес на вестници, списания, книги в бъдеще ще играят все по-малка роля в изграждането на образа на съвременния политик. Все по-значимо място в това отношение ще бъде отредено на интерактивните медии.

В книгата си „Политическото животно“ Джеръми Паксман посочва още: „до известна степен политиката винаги е наподобявала изкуството на илюзиониста – занимание, в което илюзионистът е всезнаещ, а хората срещу него – наивни и безпомощни. Качествата, необходими за успех или дори за оцеляване на политическата сцена, не съвпадат с качествата за успех в други сфери на живота“ (Paksman, 2003: 415).

В началото на 80-те години на XX век английският психолог Диксън публикува свое проучване за изясняване на слабостите в командването на британската армия (Diksan, 2016). Той стига до извода, че слабите военачалници имат общи характеристики. Те са консервативни и се основават на стари традиции; склонни са да игнорират сведения, противни на мнението им; подценяват противника; проявяват упорство, когато изпълняват поставената им задача, дори когато са убедени, че ще се провалят; не се стремят към достатъчно предварително проучване на проблема; пренебрегват елемента на изненадата и предпочитат директен сблъсък и груба сила; опитват се да скрият или променят истинското състояние на нещата, за да не разколебават хората си. Всичко това е характерно и за политиците. И е не по-лесно, а дори по-трудно да предизвикаш промени в начина на мислене на прослойката на професионалните политици. Основните характеристики на личността, необходими за начинаещия съвременен политик – самоувереност, категоричност, ясно мнение по всяка тема, оставят малко пространство за свободната мисъл. Затрудненията се дължат на два неоспорими фактора. Първият, че за повечето политици може да бъде използван изразът на Т. Е. Лорънс⁸ „голямо тяло, малка глава“. Вторият, че мястото, където настоящите политици трябва да открият качествата и уменията си, е далеч и няма контакт с останалия свят. И отново може да бъде използвано сравнението с армията. Алексис дьо Токвил⁹ споделя мнението, че когато една страна преживява дълъг мирен период, качеството на войсковия състав се снижава. „Създава се един омагьосан кръг, от който е невъзможно да се измъкнеш – най-добрите представители на нацията избягват работа в армията, защото тя не е много уважавана. А тя не е много уважавана, защото най-добрите представители на нацията не желаят да влязат в нея“ (Tokvil, 1996: 280).

Този порок е засегнал и прослойката на съвременните професионални политици и лидери. Политическата класа няма добро име, защото партиите популистки дават неизпълними обещания и съответната изпълнителна власт се оказва некадърна да ги изпълнява. Оттук следва и кризата с политическото лидерство.

Като съществен сегмент на кризата с политическото лидерство в съвременната политика може да определим мястото, отношението и взаимодействието на медиите в политическия процес. „Навремето депутатите решаваха събитията – споделя Осатин Мичъл, редови депутат от квотата на лейбъристите на изборите през 2001 г. – Междувременно журналистите поеха командването на политическата сцена... Някога Парламентът контролираше изпълнителната власт. В наши дни правителството не обръща внимание на нас, а на четвъртата власт –

медиите, и това се превръща във фикс идея. Правителството изразходва много повече време и усилия да информира вестниците и медиите, отколкото да информира парламентарните групи. В журналистиката са необходими талант, стил, оригиналност. В политиката е необходимо да се научиш само да пълзиш нагоре по стълбата.“¹⁰

Шумът и публичността при отразяване на работата на политиците и политическите партии изменя цялостната картина и фокуса на политическия живот. Медиите решават кое събитие е важно, на коя личност е необходимо да се отдаде внимание и на коя – не. Когато към това бъде прибавен и толкова характерният и силно изразен при медиите стаден инстинкт, практически те определят условията на публичния дебат между политиците и обществото. Спецификата на взаимоотношенията между медиите и политиците произтича от това, че медиите са се превърнали в комуникативен инструмент, използван за формиране на обществено мнение, удобно за политическите субекти. Всяка медия има своя политика, чрез която да акцентира и проследява един или друг политически процес. Медиите са в състояние чувствително да стабилизират водещите фигури в политиката. По правило медиите не дават често възможност за изява на непознати политици, които отговарят за определени области в своите партии, а цитират изключително познатите водещи политици. По този начин съответните политически и властови отношения се затвърждават. За важен се обявява не компетентният и владеещ детайлите политик, а намиращият се на върха на партийната пирамида „лидер“. Този обаче, който не присъства, особено в телевизията, се счита за недостатъчно важен и сред собствените си съпартийци.

Напоследък в публичното пространство на редица страни протича дебат относно ограничаването на броя на депутатите, значителното намаляване на числеността на изпълнителната власт, политическата бюрокрация и т.н. Причината, според водещи медийни анализатори и наблюдатели, е прекалено големият брой на политиците. Но същевременно се подминава фактът, че още по-голям е броят на хората, които ни информират какво са казали те.

Наблюдава се и друг значим процес. Колкото по-неограничена и агресивна става пресата и медиите въобще, толкова по-непостоянни стават избирателите. Това от своя страна започна да влияе на поведението на политиците – то стана повече „стадно“ и все по-малко се откроява и чувства лидерското им присъствие. Докато в по-ранните години политиците се придържаха към политически принципи, идеи и политики, в настоящия момент те биват оценявани единствено по верността си към самата партия, близко стоящото медийно отразяване и популисткото общуване.

БЕЛЕЖКИ

- ¹ Джеръми Паксман – популярен и уважаван политически наблюдател и водач на Би Би Си, журналист и автор.
- ² Джон Олдърдайк – бивш лидер на Партията на обединението в Северна Ирландия, която е пропагандирала помирение между националистите и юнионистите.
- ³ Конфликтът в Северна Ирландия, наричан също Смутните времена (на ирландски: Na Trioblóidí; на английски: The Troubles), е етнонационалистически конфликт в Северна Ирландия в края на ХХ век. Понякога е описван като непостоянна и ниско интензивна война. Конфликтът се разпалва в края на 60-те години и приключва с Белфастското споразумение през април 1998 г. Макар конфликтът да засяга главно Северна Ирландия, понякога насилието обхваща части от Република Ирландия, Англия и континентална Европа.
- ⁴ Сър Джон Хоскинс, ръководител на политическия отдел на Маргарет Тачър.
- ⁵ **Хоскинс**, Джон. (1983). Консерватизмът не е достатъчен. Годишна лекция пред Директорския институт, Уайтхол.
- ⁶ Бенджамин Дизраели, първи граф на Бийкънсфийлд (на английски: Benjamin Disraeli, 1st Earl of Beaconsfield) – британски политически и държавен деец, писател и един от най-видните идеолози и ръководители на Консервативната партия, два пъти министър-председател на Великобритания.
- ⁷ **Дизраели**, Бенджамин. *Вивиан Грей*. Книгата е издадена, когато авторът е само на 22 години. По-късно, притеснен от написаното и безпринципния си герой, се опитва да спре продажбата ѝ.
- ⁸ Подполковник Томас Едуард Лорънс (на английски Lieutenant Colonel Thomas Edward Lawrence) (16 август 1888 – 19 май 1935), известен и като Лорънс Арабски (на английски Lawrence of Arabia), е британски офицер, прочут с участието си в Арабското въстание от 1916 – 1918 г. Неговата ярка индивидуалност и трудовете му, заедно с необикновената всеобхватност и разнообразие на неговите дейности, го превръщат в обект на очарование навсякъде по света.
- ⁹ Алексис-Шарл-Анри Клерел дьо Токвил (на френски: Alexis-Charles-Henri Clérel de Tocqueville; 29 юли 1805 г., Париж – 16 април 1859 г., Кан) е френски политически мислител и историк, известен със своите творби „Демокрацията в Америка“ (в два тома, 1835 и 1840 г.) и „Старият режим и Революцията“ (1856). И в двете творби той изучава държавата в западните общества и последиците върху отделния човек от настъпващото изравняване на гражданските права. „Демокрацията в Америка“ (1835), неговият най-голям труд, издаден след пътуванията му в Америка, днес е смятан за едно от ранните произведения от сферата на социологията и политическите науки.
- ¹⁰ **Мичъл**, Остин. *Don't be an MP – The Times, 11 May 2001*.

ЛИТЕРАТУРА

- Паксман**, Д. (2003). *Политическото животно*. София: Еднорог, ISBN 954-9745-64-3.
- Тачър**, М. (2005). *Живот и политика*. София: Слънце, ISBN 954-742-081-X.
- Дизраели**, Б. (2016). *Вивиан Грей*. Лондон: Т8.

- Токвил, А. (1996). *Демокрацията в Америка*. София: Избор, ISBN 9548220105.
- Диксън, Н. (2016). *За психологията на военната некомпетентност*. Basic Books, ISBN 9780465097814 0465097812.
- Лорънс, Т. Е. (2002). *Седемте стълба на мъдростта*. София: Софи Р, ISBN949-615-472.

REFERENCES

- Paksman, D. (2003). *Politicheskoto zhivotno*. Sofia: Ednorog, ISBN 954-9745-64-3.
- Tachar, M. (2005). *Zhivot i politika*. Sofia: Slantse, ISBN 954-742-081-X.
- Dizraeli, B. (2016). *Vivian Grey*. London: T8.
- Tokvil, A. (1996). *Demokratsiyata v Amerika*. Sofia: Izbor, ISBN 9548220105.
- Diksan, N. (2016). *Za psihologiyata na voennata nekompetentnost*. Basic Books, ISBN 9780465097814 0465097812.
- Lorans, T. E. (2002). *Sedemte stalba na madrostta*. Sofia: Sofi R, ISBN949-615-472.

THE CRISIS OF POLITICAL LEADERSHIP AND ITS INFLUENCE IN THE MEDIA SPACE

Abstract: *The following article examines the links between the establishment of political leaders and the part that media has in the process, as well as other processes related to leadership crisis in all levels and aspects of political life. The question of accountability towards the public should be equally distributed between politics and media.*

Keywords: *politics; leadership; political parties; communication; media; the public*

Assist. Prof. Mitko Dimitrov, PhD
South-West University "Neofit Rilski" – Blagoevgrad
E-mail: dimitrov_mitko@abv.bg

РЕЦЕНЗИИ И АНОТАЦИИ
REVIEWS AND ANNOTATIONS

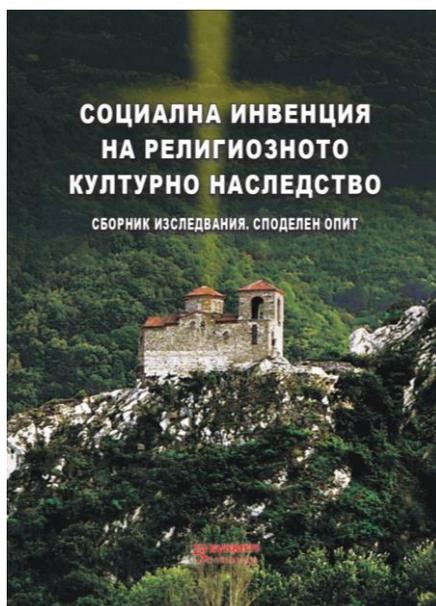
ЗА СБОРНИКА „СОЦИАЛНА ИНВЕНЦИЯ НА РЕЛИГИОЗНОТО
КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО“

Поли Муканова

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: Сборникът „Социална инвенция на религиозното културно наследство“ (2021) е резултат на изследователската работа по проект „Създаване на модел на опазване, социализация и популяризиране на християнските паметници в България“ с ръководител проф. д-р Мария Николова, договор ДН 15/4 от 11.12.2017 г., който се реализира с подкрепата на Фонд „Научни изследвания“ при Министерството на образованието и науката на Република България.

Ключови думи: изследване; проект; религиозно културно наследство; социална инвенция; сборник

Корица на сборника
„Социална инвенция на религиозното културно наследство“

Споделеният опит на изследователи от няколко националности дава приносен резултат – сборник с изследвания, посветени на религиозното културно наследство. Колективът е обединен от проф. д-р Мария Николова, която освен съставител на сборника, заедно с Вяра Николова, е и ръководител и основна фигура при реализирането на проект по договор ДН 15/4 от 11.12.2017 г., подкрепен от Фонд „Научни изследвания“ при Министерството на образованието и науката на Република България.

Концептуалният център на проекта е свързан със създаването на модел за опазване, популяризиране и социализация на християнските православни паметници в България. Разширяването на изследователския ареал е продиктувано от участието на изследователи и културни дейци и от други точки на света – Руската федерация, Румъния и Казахстан. Именно споделеният опит на чуждестранните колеги по отношение на християнските православни паметници разширява проучването и го прави по-обзорно и с по-широка контекстуална рамка.

На картата на християнските религиозни паметници в сборника се представят църквите в някои от българските села в Одеска област, Украйна, от д-р Даниел Руменов с резултати от осъществени историко-етнографски експедиции от специалисти на Регионалния исторически музей – Шумен в периода 2009 – 2019 г. При теренното проучване са проведени интервюта, чрез които се дава актуална представа за състоянието на храмовете на територията на Одеска област и на българската диаспора по тези места с нейните съхранени традиции и културно-историческо наследство. Обогатяващо е представянето на дейността на бесарабския български духовник, учител, книжовник и свещеник Михаил Казанакли от Никола Караиванов – учител по история в Болградската гимназия „Г. С. Раковски“. В своята статия доц. Венцислав Велев представя програмата на ЮНЕСКО „Паметта на света“, като проследява в историческа перспектива нормативните актове, които регулират опазването на световното културно и природно наследство. В широк план са представени обединителните усилия на международната общност в лицето на ЮНЕСКО за разработването на стратегия за осигуряване на ефективна защита на световното документално наследство.

Важна статия е предложена от доц. д-р Нина Дебрюне, в която тя маркира етапите на социализация на културното наследство на базата на детайлно разглеждане на всички звена от опазването, съхранението и социализацията на културни ценности. Предложеният модел интегрира теоретичната парадигма с богатия експертен опит на изследователката. Интересна и от основно значение за разглеждането на проблематиката, свързана с религиозното наследство, е темата за поклонничеството като културен феномен, разгърната от проф. Евгений Сачев. В нея увлекателно

и осведомено са детайлизирани генезисът, проявленията и мястото на поклонничеството в екзистенциален аспект за човека, но и като основен символ на християнския живот, който устоява през вековете.

Емоционален поглед към религиозното културно наследство предлага доц. Евгения Ковачева с представянето на своята лична родова история – дейността на зографите Минови, възпитаници на Дебърската школа. Тяхно дело са иконите, стенописите и украсата на иконостаси в множество църкви на територията на днешна България. Авторката предлага в систематизиран вид всички църкви, чиито иконописци са дедите ѝ, както и родословно дърво, което показва значението на един възрожденски род, дал своята дан за запазването и предаването през поколенията на българското чрез обогатяване на християнската традиция с изографисване на храмове и в общностен план – с изразяване на тогавашната националноосвободителна идея.

Изключително ценна е статията на проф. Александър Циганенко, представяща едни от най-старите културни центрове в някои от градовете във Владимировска област, намиращи се в Централна Русия. Разглеждането на знакови за културното наследство в областта църкви, манастири, библиотеки и музеи очертава традициите на книжовно-документалното наследство с формирането на различните книжовни колекции. Свързващо звено в разказа за връзката на руските културни традиции с нашето минало е изследването на Стефка Георгиева, която разглежда образната основа на устойчивите словосъчетания в българския и руския език. Наталия Ковалевска представя православно книгоиздаване за деца в Република Беларус – неговото съвременно състояние, със съдържателен и типологичен анализ на православните издания за деца. Авторката акцентира и върху ролята на Белоруската православна църква с нейния многовековен опит за съхранението на духовните, културните и историческите традиции, които да служат за ориентир в нравственото възпитание на поколенията.

Владимир Куликович разглежда религиозната лексика в структурата на правописните правила на съвременния белоруски език, които свидетелстват за поликонфесионалния характер на белоруската култура през XX век. Румънските изследователи Людмила Беженару и Юлиан Мога анализират „византийските валенции“ и по-конкретно ролята на империята при определянето на културния профил и модел на православния свят. Статия, свързана с библейската тематика, разглежда песента на Моисей, публикувана в изданията на Франциск Скорина. Авторът д-р Андрей Акушевич прави сравнение на съответстващите си фрагменти и анализира редакторската стратегия при подготовката на библейския текст. С подобна насоченост е и проучването на Людмила Беженару и Кадиша Нургали, които разглеждат библейските реминисценции в литературата. Доц. д-р

Светлана Герасимова анализира произведение от периода на класическата руска литература – епохалния роман на Ф. М. Достоевски „Братя Карамазови“. Акцентът е поставен върху семиотичното единство на поетиката и темата за духовната цялост на личността, чиято съдба се определя от Евангелието.

В обособен раздел „Млади изследователи на културното наследство“ Василка Караиванова в съавторство с утвърдения историк Никола Караиванов представят катедралата „Свето Преображение Господне“ в Болград, Украйна, с нейната история, развойни процеси и като важен притегателен културен център редом с болградската гимназия „Св. св. Кирил и Методий“ – както за българските преселници през Възраждането, така и за поколения българи.

Д-р Росица Манова разглежда важни аспекти от съхранението и опазването на културното наследство, а именно тези, свързани с неговата реставрация, консервация и социализация. Обект на проучването е иконата „Христос Вседържител“ от VII век, като са представени етапите на нейната консервация и реставрация. Освен своята експертиза, показваща научни познания в конкретни тематика с прилагане на различни методи за изследване, анализиране и синтезиране, авторката предоставя ценни наблюдения с приложен характер за опазването на културните обекти с непреходна стойност.

Следващият етап, свързан с опазването на религиозното културно наследство, е насочен към неговото онлайн експониране и популяризиране посредством дигиталната среда. Примерите, които предоставя и анализира Илиана Вакрилова, са базирани на проучвания на 91 църкви на територията на Столична община. Целта е да се покажат достъпът до е-ресурси и степента на употребата на различни дигитални средства за популяризирането на религиозното културно наследство. Освен това е направен опит за определяне на мястото на избраната целева група от храмове при сравнение с други такива на национално и световно ниво по посочените критерии и съгласно достъпната информация. Направено е обобщение на цялата получена информация с представени изводи, посочени проблемни области и евентуални решения и посоки на развитие на социализацията на религиозното културно наследство.

Смислово свързани са статиите на свещеник д-р Иван Марински с представяне на историята и тълкуване на ритуала на вцърковяването на дете и използването му в съвременната литургична практика, както и проучването на д-р Светла Шапкалова, представящо възникващите предизвикателства при възпитанието на децата в съвременното християнско семейство. Авторката прави важни изводи, подкрепени с

препоръки за преодоляване на част от кризисните ситуации при изграждането на добродетели в семейството и обществото.

Д-р Соня Спасова разглежда системата за социализация на културното наследство като фактор за опазване на религиозните културно-исторически ценности. Важни в този процес са институциите и гражданското общество като потребител на културни блага – с отговорност за опазването и социализацията чрез организации, граждански сдружения и съюзи, НПО, развиващи дейности в сферата на културата и изкуството.

В своето изследване адвокат Георги Георгиев излага проблемите на социализацията на останки от манастир в местността Боров дол. През 2012 г. авторът открива точното местонахождение на манастира скит близо 86 години след експедицията на митрополит Методий Кусев. Освен историческата ретроспекция, са представени насоки за социализирането на този религиозен паметник. Според местните предания останките от този православен храм са от времето на Покръстването на българите при управлението на цар Борис I.

Неизменна част от културното наследство са библиотеките в православните храмове, които представя Веселина Георгиева. Съхраненото благодарение на манастирските библиотеки книжовно наследство показва духовното израстване на българите в периоди на исторически изпитания.

Актуален и важен е предложението от докторант Симеон Маринов текст, който разглежда ролята на Българската православна църква за социалната реализация на младите хора със зависимости. Авторът проследява дейността на БПЦ в опита ѝ за интеграция на малолетните и непълнолетните лица, извършители на противообществени прояви, в социума и активното гражданско общество чрез формирането на ценностен критерий и насърчаващи примери.

Друг млад изследовател, Цветослав Кацаров, описва основните характеристики на религиозния туризъм с неговите актуални насоки и тенденции за устойчиво развитие. Той разглежда важен аспект от проблема за опазването, съхранението и защитата на православното културно наследство в контекста на националната сигурност. Докторантът очертава основните направления по отношение на регулацията на религиозните културни ценности и тяхната социализация.

Участието на млади и утвърдени учени е продуктивно за споделянето и обогатяването на изследователския опит, но е и едно оптимистично начало и дава заявка за продължаване на темата в бъдещи проучвания.

С цел популяризирането на резултатите от изследователската дейност върху християнските православни паметници и достигането им до широка аудитория, настоящият сборник е публикуван както в книжен, така и в електронен формат. Международната общност от заинтересовани е

привлечена и посредством триезичното представяне с въвеждаща част, анотации на всяка от статиите и рецензия за изданието, изготвена от проф. д-р Желязко Стоянов. В съвременната дигитална епоха е важно да се отбележат и множеството фотографии с отлично качество, които съпътстват материалите и обогатяват представите ни за актуалното състояние на православните паметници.

Сборникът „Социална инвенция на религиозното културно наследство“ е приносен и с хоризонтите, които отваря пред изследователи, широк кръг от заинтересовани и институции, чийто ценностен хоризонт е свързан с опазването на религиозното културно наследство на България.

ЛИТЕРАТУРА

Николова, М., В. Николова (съст.). (2021). *Социална инвенция на религиозното културно наследство. Сборник изследвания. Споделен опит*. София: За буквите – О писменехъ. 399 с. ISBN 978-619-185-471-4 (e-book); ISBN 978-619-185-470-7.

REFERENCES

Nikolova, M., V. Nikolova (sast.). (2021). *Sotsialna inventsia na religioznoto kulturno nasledstvo. Sbornik izsledvania. Spodelen opit*. Sofia: Za bukвите – O pismenehy. 399 s. ISBN 978-619-185-471-4 (e-book); ISBN 978-619-185-470-7.

FOR THE COLLECTION “SOCIAL INVENTION OF RELIGIOUS CULTURAL HERITAGE”

Abstract: *The collection “Social Invention of Religious Cultural Heritage. A proceedings of research. Shared experience” (2021) is the result of research under the project “Creating a model of protection, socialization and promotion of Christian Orthodox monuments in Bulgaria” with project manager Prof. Maria Nikolova, PhD, contract DN 15/4 of 11.12.2017, which is implemented with the support of the Bulgarian National Science Fund at the Ministry of Education and Science of the Republic of Bulgaria.*

Keywords: *research; project; religious cultural heritage; social invention; proceedings*

Assist. Prof. Polly Mukanova, PhD
Department of Library and Information Sciences and Knowledge Management
University of Library Studies and Information Technologies
119, Tsarigradsko shose Blvd.
1784 Sofia, Bulgaria
E-mail: p.mukanova@unibit.bg

УКАЗАНИЯ ЗА АВТОРИТЕ

Списание „Издател“ разглежда само ръкописи, които попадат в неговия тематичен обхват и са оформени в съответствие с настоящите Указания. Изпратените статии трябва да съдържат оригинални научни резултати и идеи.

С изпращането на ръкопис или илюстрация до редакцията на списание „Издател“ авторът се съгласява да претостъпи правата за анонсиране, публикуване и разпространение в изданията на издателството. Авторските права на публикуваните текстове и илюстрации са собственост на издателството за срока, определен в ЗАПСП.

След получаването му ръкописът преминава процедура на оценка от двама анонимни независими рецензенти и проверка чрез софтуер за плагиатство. На базата на препоръките на рецензентите и проверката се взема решение за публикуване или отхвърляне на ръкописа. Списанието си запазва правото да не публикува текст, за който при проверката е установена степен на подобие, надвишаваща 20%.

Не се разглеждат ръкописи, които са публикувани, подготвят се за печат или са изпратени до друго издание. Преди да публикува ръкопис, списанието си запазва правото да поиска писмена декларация от автора за оригиналността на текста и описаните в него резултати, както и че към настоящия момент ръкописът не е предложен за публикуване или публикуван в друго издание.

Решението за публикуване на ръкопис се определя от препоръките на рецензентите и не означава непременно съгласие на редакцията със застъпването от автора идеи. Редакторите могат да редактират ръкопис, когато това е необходимо.

Авторите, както и техните научни или учебни организации, не дължат заплащане за публикуване в списанието и не получават хонорар за публикувани текстове.

Авторите на приетите за публикуване ръкописи получават потвърдително съобщение в рамките на шест месеца от датата на предоставяне. При липса на отговор в рамките на шест месеца от датата на предоставяне, ръкописът се смята за отхвърлен и авторът има право да го предостави за разглеждане в друго списание. Материали, които не са одобрени за публикуване, не се връщат на авторите.

Нарушаването на настоящите Указания или на етичните принципи за публикуване на научни текстове ще се смята за отказ от сътрудничество между автора и изданието за в бъдеще.

Общи указания

За оформяне на ръкописите се използва стандартна текстообработваща програма. Приложенията под формата на графики, таблици или илюстрации трябва да са годни за четене и обработка с масово използвани за подобни цели програми.

Не се поощряват:

- подробното представяне в текста на общодостъпни теоретични постановки;
- посочването на литература, която не е ползвана в текста;
- самоцитиранията (препоръчва се позоваването на собствени изследвания да става в бележка под линия, а не в цитираната литература).

Ръкописите и илюстрациите се изпращат в електронен вид – като приложен файл (attachment) към съпровождащото писмо на електронен адрес publisher@unibit.bg или на диск на следния адрес за кореспонденция: УниБИТ 1, „Цариградско шосе“ № 119, София 1517, България, кабинет 201, за списание „Издател“.

Подготовка на ръкописа

Ръкописите може да бъдат предоставени от автора на български или на английски език.

Препоръчителният обем на ръкописа е до 25 000 знака (с паузите между знаците) – без специфични изисквания по отношение на шрифт или начин на форматиране. Не се поощрява специфично форматиране в основния текст (булети, табулатори, подчертаване).

Ръкописът се структурира по следния начин:

На основния език на текста се изписват: заглавие на статията; име и институция на автора (без академични степени и длъжности); резюме и ключови думи; пълен текст; благодарности; приложения; бележки; литература. Ако текстът не е на английски език, следват: литература на латиница – транслитерирана или преведена; заглавие, резюме и ключови думи на английски език; пълна визитка на автора с академична позиция, име на организация, данни за персонална регистрация в научни бази, пощенски и електронен адрес – на английски език. Когато основният текст е на английски език, в края на публикацията се добавя единствено подробна визитка на автора.

Таблицы, фигури, илюстрации и техните надписи се представят както в основния текст, така и като отделен файл. Ако обемът им не позволява поставяне в основния текст, задължително трябва да бъде посочено мястото им в текста – табл. 1, фиг. 2 и т.н.

Оформяне на бележки и литература

Благодарностите и бележките се изписват само на езика на основния текст – в края на ръкописа. Мястото на бележките се маркира в текста на статията с арабски цифри като горни индекси, а самите бележки се оформят в общ параграф като endnotes.

Ползваната литература (ако основният текст не е на латиница) се изброява в два отделни параграфа в края на ръкописа. В първия параграф литературата се изброява в оригинал. Във втория параграф се повтаря на латиница – в оригинал, транслитерирано или преведено, съдържанието на предишния параграф.

Списъкът на използваната литература съдържа литературни източници, които са достъпни за проверка или справки. Мястото на всички останали източници, включително от интернет, е в раздела „Бележки“, заедно с допълнителни обяснения или сведения, свързани с основния текст.

Представянето на литературните източници се оформя по следния ред: автор, година на издаване, заглавие, град на издаване и име на издателя (печатницата). Примерите по-долу показват как трябва да става това.

Списания

ЛИТЕРАТУРА

Николов, Г. (2018). Марко Поло. Безсмъртно е твоето море. *Издател, том XX, брой 1*, 54–58.

REFERENCES

Nikolov, G. (2018). Marko Polo. Bezsmartno e tvoeto more. *Izdatel, vol. XX, issue 1*, 54–58.

Такива източници се цитират в основния текст като (Nikolov, 2018). При необходимост от посочване на конкретна страница тя се изписва след двоеточие (Nikolov, 2018: 55–57)

Книги

ЛИТЕРАТУРА

Иванов, А. (2020). *Скритите оръжия в рекламата*. София: Изток-Запад.

REFERENCES

Ivanov, A. (2020). *Skritite orazhiya v reklamata*. Sofia: Iztok-Zapad.

Такива източници се цитират в основния текст като (Ivanov, 2020). При необходимост от посочване на конкретна страница тя се изписва след двоеточие (Ivanov, 2020: 56).

Книги/сборници с редактор

Carman, T. (2005). On the Inescapability of Phenomenology (pp. 67–89). In: Smith, D. W. & Thomasson, A. L. (Eds.). *Phenomenology and Philosophy of Mind*. Oxford: Clarendon Press.

Коректури

Преди публикуване на ръкописа авторът ще получи коректура, която да прегледа и върне в редакцията в срок от една седмица. На този етап не са допустими значими промени в текста.

Отпечатьци

Публикуването се обявява на автора с писмо, съдържащо .pdf на статията. Авторът може да ползва отпечатък на своя труд в полза на кариерното си развитие или за комуникация с други изследователи.

GUIDELINES FOR AUTHORS

Izdatel (Publisher) journal considers only manuscripts that fall within its thematic scope and are in accordance with these Guidelines. Submitted articles must contain original scientific results and ideas.

By sending a text or illustration to Izdatel journal, the author agrees to assign the rights to announce, publish and distribute in Izdatel publications. The copyright of the published texts and illustrations is the property of the publishing house for the term specified in The Copyright Law.

Upon receipt, the text undergoes an evaluation procedure by two anonymous independent reviewers and verification through plagiarism software. Based on the recommendations of the reviewers and the plagiarism software, a decision is made to publish or reject the text. The journal reserves the right not to publish a text for which the degree of similarity exceeding 20% has been established during the plagiarism check.

Texts that have been published, are being prepared for printing or have been sent to another publisher are not considered. Before publishing a text, the journal reserves the right to request a written declaration from the author about the originality of the text and the results described in it, as well as that at present the manuscript has not been offered for publication or published in another edition.

The decision to publish a text is determined by the recommendations of the reviewers and does not necessarily imply the consent of the editors to the ideas presented by the author. Editors can edit a text when needed.

Authors, as well as their scientific or educational organizations, do not have to pay a fee for publication in the journal and do not receive a fee for published texts.

Authors of submitted for publication texts receive a confirmation message within six months from the date of submission. In the absence of a reply within six months from the date of submission, the manuscript shall be deemed rejected and the author has the right to submit it for consideration in another journal. Materials that are not approved for publication are not returned to the authors.

Violation of these Guidelines or of the ethical principles for publishing scientific texts will be considered as a refusal to cooperate between the author and the publisher in the future.

General guidelines

A standard word processing program is used to format the manuscripts. Applications in the form of graphs, tables or illustrations must be readable and easy to process with programs widely used for such purposes.

We do not encourage:

- the detailed presentation in the text of publicly available theoretical statements;

- the indication of literature not used in the text;
- self-citations (it is recommended to refer to one's own research in a footnote and not in the cited literature).

The texts and illustrations should be sent in electronic form – as an attachment to the e-mail address: publisher@unibit.bg or on a disk to the following address for correspondence: UniBIT-1, 119 Tsarigradsko Shosse, Sofia-1784, Bulgaria, office 201, for IZDATEL magazine.

Text preparation

Texts can be provided by the author in Bulgarian or English.

The recommended volume of the text is up to 25,000 characters (spaces included) – without specific requirements in terms of font or formatting. Specific formatting in the main text (bullets, tabs, underlining) is not encouraged.

The text is structured as follows:

In the main language of the text are written: title of the article; name and institution of the author (without academic degrees and positions); summary and keywords; full text; acknowledgements; appendices; notes; literature. If the text is not in English: literature in Latin – transliterated or translated; title, summary and keywords in English; full business card of the author with academic position, name of organization, data for personal registration in scientific databases, postal and e-mail address – in English. When the main text is in English, only a detailed business card of the author is added at the end of the publication.

Tables, figures, illustrations and their captions are presented both in the main text and as a separate file. If their volume does not allow placement in the main text, their place in the text must be indicated – Table. 1, Fig. 2, etc.

Notes and References

Acknowledgments and notes are written only in the language of the main text – at the end of the text. The place of the notes is marked in the text of the article with Arabic numerals as superscripts, and the notes themselves are formed in a general paragraph as endnotes.

References (if the main text is not in Latin) are listed in two separate paragraphs at the end of the text. In the first paragraph, the literature is listed in the original. In the second paragraph the content of the previous paragraph is repeated in Latin (if original), transliterated or translated.

The list of used literature contains sources that are available for review or reference. The location of all other sources, including the Internet, is in the Notes section, together with additional explanations or information related to the main text.

The presentation of the literary sources is formed in the following order: author, year of publication, title, city of publication and name of the publisher (printing house). The examples below show how this should be done.

Journals

REFERENCES

Nikolov, G. (2018). Marko Polo. Bezsmartno e tvoeto more. *Izdatel, vol. XX, issue 1*, 54 – 58.

In the text this should be referred to as: (Nikolov, 2018). If a certain page needs to be pointed out, it should be preceded by a colon (Nikolov, 2018: 55 – 57)

Books

REFERENCES

Ivanov, A. (2020). *Skritite orazhiya v reklamata*. Sofia: Iztok-Zapad.

In the text this should be referred to as: (Ivanov, 2020). If a certain page needs to be pointed out, it should be preceded by a colon (Ivanov, 2020: 56).

Books/edited proceedings

Carman, T. (2005). On the Inescapability of Phenomenology (pp. 67 – 89). In: Smith, D.W. & Thomasson, A. L. (Eds.). *Phenomenology and Philosophy of Mind*. Oxford: Clarendon Press.

Proofreading

Before publishing the text, the author will receive a proofreading to review and return to the editors within a week. No significant changes to the text are allowed at this stage.

Printing

The publication is announced to the author with a mail containing .pdf of the article. The author can use the imprint of his work for the benefit of their career development or for communication with other researchers.

ИЗДАТЕЛ

„За буквите – О писменехъ“
Университет по библиотекознание и
информационни технологии
ДИРЕКТОР

Доц. д-р Диана Стоянова
бул. „Цариградско шосе“ № 119,
ет. 2, стая 213
София 1784, България
тел.: +359 879 14 83 85
е-поща: d.stoyanova@unibit.bg

PUBLISHER

“Za Bukvite – O Pismeneh”
University of Library Studies and
Information Technologies
DIRECTOR

Assoc. Prof. Diana Stoyanova, PhD
119, Tsarigradsko Shosse Blvd.
fl. 2, room 213
Sofia 1784, Bulgaria
tel.: +359 879 14 83 85
E-mail: d.stoyanova@unibit.bg

Списание „Издатель“ излиза два пъти
годишно: книжка 1 – януари – юни;
книжка 2 – юли – декември.
Формат: 70/100/16. Печатни коли: 5.

Publisher Journal is published twice a
year: book I – January – June;
book II – July – December.
Size: 70/100/16. Printed Quires: 5.

ISSN: 1310-4624

ISSN: 1310-4624

Очакваме вашите предложения за научни публикации и рецензии, които да бъдат публикувани в юнската книжка на сп. „Издател“ (2022), на адрес: publisher@unibit.bg